

JAARVERSLAG 1962



LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT

'S-GRAVENHAGE

7318 : 1862

Inhoud

Van het Algemeen Bestuur	5
In breder verband	8
Algemeen Economisch Onderzoek	34
Streekonderzoek	37
Bedrijfseconomisch Onderzoek Landbouw	43
Tuinbouw	49
Visserij	52
Statistiek	54
Internationale contacten	57
Algemene Zaken	62
Algemeen Bestuur en Dagelijks Bestuur	67
Vaste Commissies van Advies voor de verschillende afdelingen	69
Vertegenwoordiging in commissies van andere instellingen . .	74
Publikaties, verschenen in het jaar 1962	82

Van het Algemeen Bestuur

In het jaarverslag over 1961 heeft het bestuur gewezen op de noodzaak dat het onderzoekingswerk van het L.E.I. voldoende aansluit aan de veranderingen in de economische en sociale structuur in de landbouw, die zich de laatste jaren in versneld tempo voltrekken. De uitvoering van de bepalingen van het E.E.G.-verdrag bevordert deze veranderingen. Dit verdrag beoogt immers een geleidelijke toenadering van landbouwprijzen en opheffing van handelsbelemmeringen binnen het E.E.G.-gebied, waardoor de landbouw in de zes landen in een ander economisch klimaat wordt geplaatst dan voorheen onder vigeur van de zuiver nationale landbouwpolitiek het geval was.

Onder deze omstandigheden is de behoefte zich een voorstelling te vormen over de toekomstige positie van de E.E.G.-landbouw in de wereld en over de plaats van de landbouw van elk der lidstaten in het geheel van de E.E.G. bijzonder groot. Slechts een diepgaand en breed opgezet onderzoek zal voldoende informatie kunnen verschaffen om de landbouw in de juiste koers te brengen en te houden. Dat het belang hiervan wordt ingezien blijkt uit de studies die in de landen van de E.E.G. zijn of worden verricht over de vooruitzichten van de Westeuropese landbouw op langere termijn.

Ook landen buiten de Europese Economische Gemeenschap trachten zich een beeld te vormen over de vooruitzichten van hun agrarische sector. Zo heeft het Ministerie van Landbouw van de Verenigde Staten een onderzoekprogramma opgesteld, dat tot doel heeft de Westeuropese invoerbehoefte aan Amerikaanse landbouwprodukten omstreeks 1970 en 1975 bij benadering te bepalen. Hiervoor is de medewerking ingeroepen van onderzoekinstellingen in diverse landen. Wat Nederland betreft heeft het Amerikaanse Ministerie contact opgenomen met het L.E.I. over een onderzoek inzake het aanbod van en de vraag naar landbouwprodukten in Nederland op langere termijn. Deze opdracht werd gaarne aanvaard, omdat zij tevens tegemoet komt aan de wensen van Nederlandse zijde de ontwikkelingstendenties van onze produktie, invoer, uitvoer en con-

sumptie van landbouwprodukten in het komende decennium op te sporen.

Ook enkele produktschappen, t.w. het Hoofdproduktschap voor Akkerbouwprodukten, het Produktschap voor Pluimvee en Eieren, het Produktschap voor Vee en Vlees en het Produktschap voor Zuivel, hebben veel belangstelling voor documentatiemateriaal en daarop gebaseerde studies betreffende de ontwikkeling van de Nederlandse landbouw, in het bijzonder onder invloed van de E.E.G. In verband hiermede hebben deze produktschappen zich bereid verklaard het hierop betrekking hebbende deel van het werkprogramma van het L.E.I. mede te financieren en over deze onderwerpen zo nodig van advies te dienen.

Om deze onderzoeken te kunnen verrichten was het nodig de personeelsbezetting van de afdeling Algemeen Economisch Onderzoek te vergroten.

Beleidsinstellingen en landbouworganisaties tonen een groeiende belangstelling voor sociologisch onderzoek aangaande de landbouw en het platteland. Veranderingen in de economische structuur voltrekken zich niet zonder dat de sociologische structuur van de daarbij betrokken bevolkingsgroepen wordt beïnvloed, en omgekeerd. Zulke wijzigingen deden zich de afgelopen 10 tot 15 jaar met name sterk gelden voor de bevolking van het platteland. Het L.E.I. kan in zijn onderzoekingswerk het sociologisch aspect dan ook niet verwaarlozen zonder gevaar te lopen een onvolledig beeld van de werkelijkheid te geven. Een vraag is echter hoever het L.E.I. met sociologisch onderzoek moet gaan, gezien de activiteit van andere instellingen die zich op dit terrein bewegen en de mogelijkheden om met deze instellingen samen te werken.

Deze overwegingen hebben het bestuur aanleiding gegeven een commissie ad hoc, onder voorzitterschap van prof. dr. E. W. Hofstee, in te stellen, die zal nagaan wat in ons land aan agrarisch-sociologisch en plattelands-sociologisch onderzoek wordt gedaan. Daarna zal de commissie trachten aan te geven welke taak het L.E.I. in dit geheel zal kunnen hebben.

Thans een enkel woord over een wijziging van een onderdeel van het bedrijfseconomische werk van het L.E.I., een wijziging die in agrarische kringen in 1962 veel aandacht heeft getrokken.

Van de oprichting af heeft het L.E.I. jaarlijks voorcalculaties opgesteld van de kostprijzen der belangrijkste landbouwprodukten ten

behoefte van het prijsbeleid. Met ingang van 1962 is de publikatie van deze berekeningen voor melk en akkerbouwprodukten gestaakt, nadat het Ministerie van Landbouw en Visserij en het Landbouwschap daartoe het verlangen kenbaar hadden gemaakt. Deze beleidsinstellingen deelden het bestuur mede, dat het onderling overleg over het prijsbeleid niet meer gevoerd zal worden op basis van bovengenoemde kostprijsberekeningen, maar op de voorcalculatie van de „uitkomsten van de bedrijven als geheel”, die sedert enkele jaren eveneens in de rapporten wordt opgenomen. De nacalculaties van de kostprijzen, die eveneens bedoeld zijn voor het beleid, zijn gehandhaafd.

Met groot leedwezen maakt het bestuur melding van het overlijden van de leden prof. dr. L. M. Koyck en de heer Y. A. Zandstra. Prof. Koyck was eerst kortelings tot lid benoemd als opvolger van prof. H. W. Lambers, die zich in verband met andere verplichtingen genoopt had gezien af te treden. Prof. Koyck onderhield reeds enige jaren contact met het L.E.I. als lid van de Vaste Commissie van Advies voor de afdeling Algemeen Economisch Onderzoek. Dat hij daarnaast ook de benoeming tot bestuurslid wilde aanvaarden bewijst hoe groot zijn belangstelling voor het landbouweconomisch onderzoek was. Helaas heeft het L.E.I. van zijn kennis en ervaring op wetenschappelijk en bestuurlijk terrein slechts kort profijt mogen hebben.

De heer Zandstra vervulde diverse functies voor het L.E.I.: lid van het Algemeen Bestuur, van de Salarisadviescommissie en van de Vaste Commissies van Advies voor de afdelingen Visserij en Tuinbouw, van welke laatste commissie hij ook enige tijd het voorzitterschap heeft waargenomen. Ook heeft hij indertijd voor de totstandkoming van het nieuwe hoofdgebouw zeer waardevolle diensten verleend. Het bestuur memoreert met dankbaarheid de prettige samenwerking met de heer Zandstra gedurende verscheidene jaren en de toewijding, waarmee hij zijn werkzaamheden in het belang van het L.E.I. heeft verricht.

Het hierna volgende verslag over de werkzaamheden van het instituut heeft het bestuur met dank aan het personeel voor hetgeen in het afgelopen jaar is verricht, goedgekeurd en het heeft zich akkoord verklaard met de publikatie ervan.

Namens het Algemeen Bestuur,
Ir. C. Staf, Voorzitter

In breder verband

door Prof. dr. A. Kraal, directeur

I. *Bespiegelende beschouwingen*

„Pauvres paysans, pauvre royaume”

is een uitdrukking die aan de fysiocraten wordt toegeschreven. Arme boeren, arm koninkrijk. Bij ons beter bekend als het gezegde: „Gaaf het de boeren goed, dan gaaf het allen goed”. Voor de fysiocraten was het een uitspraak, die het karakter had van een bewijsbare economische stelling; voor anderen een ervaringsfeit. En nog is het realiteitsgehalte van deze gedachte groot voor al die landen, die in hoge mate hun nationaal inkomen uit de landbouw putten. Ze gaaf echter niet meer op voor de „koninkrijken”, die slechts een gering percentage agrariërs onder hun beroepsbevolking tellen. De ervaringen van de laatste 25 jaar zouden de sterk geïndustrialiseerde landen haast verleiden tot een uitspraak waarin een tegengesteld verband tussen de welvaart van een land en van zijn boeren tot uitdrukking wordt gebracht. Gelukkig is er nog geen aanleiding een tegengestelde ontwikkeling in de agrarische en niet-agrarische inkomens als onontkoombaar te zien. Bovendien worden door overheidsmaatregelen grote spanningen tussen de inkomensmogelijkheden voor agrariërs en niet-agrariërs afgezwakt. Leveringsplicht, maximumprijzen, uitvoerverboden etc. kennen wij uit tijden van voedselschaarste. (In het voorjaar van 1962 was er nog een exportbeperking van consumptieaardappelen.) Garantieprijzen, richtprijzen, invoerverboden etc. zijn reacties van overheidswege op voor de landbouw ongunstige ontwikkelingen.

In alle landen, die met dergelijke maatregelen pogen de spanningen in het economische en sociale leven te verzachten is het moeilijk vast te stellen, welk beleid de minste ontevredenheid geeft. Bovendien moeten de regeringen er bij hun beleid rekening mee houden, dat de maatregelen die zij dit jaar nemen hun vrijheid van beslissen voor volgende jaren beperken. In beginsel moeten zij zoeken naar een oplossing die niet op korte, maar op lange termijn gezien, optimaal is.

Naarmate de agrariërs een kleiner deel van de beroepsbevolking uitmaken en naarmate het gemiddelde inkomen per hoofd van de bevolking hoger ligt, zal het onder overigens gelijkblijvende omstandigheden gemakkelijker vallen bij het afwegen van de belangen der verschillende bevolkingsgroepen het inkomen van de agrarische groep te versterken. Dat een ingreep in de verdeling van het nationaal inkomen ten gunste van de eigen boeren meestal wat grotere moeilijkheden voor buitenlandse boeren met zich mede brengt, gaat niet aan de aandacht voorbij, maar is een aspect dat minder gewicht in de schaal legt dan het buitenland voor wenselijk houdt.

In internationaal verband

Reeds voor de Tweede Wereldoorlog, maar vooral daarna, trachten de landen via internationale organisaties elkaar meer en meer ertoe te bewegen rekening te houden met het internationale effect van nationale maatregelen. Het Verdrag van Rome, waarbij tot de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap werd besloten, noodzaakt tot coördinatie van het landbouwbeleid binnen de E.E.G. en spitst de betekenis van dit beleid voor het niet tot de E.E.G. behorende gebied toe, in het bijzonder voor zover die landen exporteurs zijn van soortgelijke landbouwprodukten als de E.E.G.-landen importeerden resp. zouden kunnen gaan exporteren. Hoe moeizaam de besprekingen over de landbouw ook in 1962 weer verliepen en hoeveel onzekerheid er nog bestaat over de feitelijke inhoud van het straks voor alle lidstaten geldende samenstel van landbouwpolitieke regelingen, toch moeten wij ervan uitgaan, dat er binnen 10 jaar een volkomen vrij goederen- en dienstenverkeer alsmede een vrij kapitaalverkeer zal zijn binnen een E.E.G., die dan groter kan zijn dan zij nu is. Voor de overgangsfase zijn en zullen nog regelingen worden getroffen die de lidstaten verplichten hun regelingen geleidelijk af te stemmen op die welke straks uniform in het E.E.G.-gebied zullen gelden.

Wij willen geloven en op goede gronden, dat de E.E.G., eenmaal voltooid zijnde, in elk der lidstaten tot een hoger nationaal inkomen zal leiden. Wij zijn er echter van overtuigd, dat de grootte van het gezamenlijke voordeel en het aandeel dat elk der lidstaten daarin heeft, in sterke mate afhankelijk is van het stelsel van gemeenschappelijk geldende regelingen dat uiteindelijk wordt gekozen uit de

reeks alternatieven. De jonge geschiedenis van de wording der E.E.G. heeft geleerd, dat de lidstaten hun uiterste best doen om het eigen aandeel in het E.E.G.-voordeel zo groot mogelijk te maken en doet vermoeden dat men kansen op groter voordeel voorlopig laat gaan, omdat men soms niet bereid is tegelijk met de vaak moeilijk te kwantificeren en te lokaliseren winstkansen, de daarvoor nodige en veelal wel te lokaliseren economische en sociale offers te accepteren.

De stem van een groep, die zich bedreigd gevoelt, pleegt luid te klinken. Zij is zelfs wel hoorbaar in gevallen waarin men naast nadelen voordelen verwacht, die groter, doch niet afhankelijk van het accepteren van de nadelen zijn.

Het is echter vrijwel ondenkbaar dat grote voordelen door de E.E.G. zouden zijn te behalen zonder duidelijke veranderingen in het tempo en de richting waarin de diverse bedrijfstakken en zelfs individuele bedrijven in de lidstaten zich ontwikkelen.

De afzetmogelijkheden voor de in de E.E.G. gevestigde industrieën hebben na de Tweede Wereldoorlog een ontwikkeling te zien gegeven, die het vertrouwen van de industriëlen moet hebben versterkt. Er is in elk geval van industriële zijde geen uitgebreid verzet gerezen tegen een versnelde uitvoering van de E.E.G. op industrieel gebied. Voor wat de produkten van agrarische oorsprong betreft gaat de verwezenlijking van de gemeenschappelijke markt echter langzamer dan bij de aanvaarding van het verdrag van Rome als taak was gesteld.

Aanpassingsproblemen voor de landbouw

Wij zullen hier niet diep ingaan op de vraag waarom de lidstaten voor wat de landbouw betreft zo moeilijk tot overeenstemming kunnen komen, doch volstaan met de opsomming van de voornaamste factoren, waarmee bij een verklaring van dat feit rekening moet worden gehouden.

- a. De landbouw heeft in elk der lidstaten een structuur gekregen, die in hoge mate bepaald is door de agrarische politiek die het betrokken land in de loop der tijden heeft gevoerd en van de technische ontwikkeling in de landbouw, die mede onder invloed van de agrarische politiek is ontstaan.

De doeleinden van de agrarische politiek der lidstaten vertoon-

den onderling vrij grote verschillen en wellicht meer nog de middelen waarmee men die doeleinden trachtte te bereiken.

- b. Er zijn verschillende redenen te noemen waarom de diverse regeringen bepaalde groepen van agrariërs in welke vorm dan ook te hulp zijn gekomen:

zo is het mogelijk dat er geen redelijk emplooi te vinden is voor agrariërs, die door slechte bedrijfsuitkomsten gedwongen zouden zijn hun bedrijf te staken.

Door de binnenlandse prijzen van agrarische produkten in hoge mate afhankelijk te laten van de wereldmarktprijzen, zijn niet alleen ongewenste schommelingen in de kosten van levensonderhoud, maar ook in het inkomen van de boer, het gevolg. Met het oog op oorlogsomstandigheden is het van belang een relatief grote capaciteit tot het produceren van voedsel in stand te houden. De politieke en religieuze stabiliteit van de agrarische bevolking maakt het gewenst het aantal agrariërs op een relatief hoog niveau te handhaven. Dergelijke redenen tot hulp aan agrariërs verliezen hun betekenis niet of slechts gedeeltelijk bij een gemeenschappelijke markt.

- c. Alle lidstaten voeren een politiek die erop neerkomt dat alle of een groot deel van hun agrariërs een hoger inkomen genieten dan zonder medewerking van overheidswege het geval zou zijn.
- d. In de diverse landen zijn thans gehele streken of gehele sectoren van landbouw aan te wijzen, waarin de meeste boeren bij de gegeven verhoudingen tussen prijzen van produkten en van aangekochte produktiemiddelen er maar juist in slagen een minimaal te achten inkomen te verwerven.

Een verslechtering van die prijsverhoudingen zou al spoedig de economische basis van de betrokken agrariërs en van de middenstand in de bedreigde agrarische gebieden aantasten.

- e. De agrariërs die geconcentreerd zijn in de streken die bij verslechterende prijsverhoudingen in moeilijkheden zouden komen, bestaan hoofdzakelijk uit kleine zelfstandigen en hun gezinsleden. Het percentage betaalde arbeidskrachten is er gewoonlijk reeds laag en neigt in de verschillende landen in snel tempo verder te dalen, als gevolg van de voortschrijdende industrialisatie in de E.E.G. en de stijgende tendentie in de industriële inkomens. De boerenzoons zijn vaak nog wel te helpen met werk elders, maar het is zeer moeilijk zelfstandige en meestal oudere boeren op bevredigende wijze tot een ander beroep te laten

overgaan. Voor andere beroepen komen zij meestal slechts als „ongeschoolde” en als werknemer in aanmerking. Voor boeren, die als zodanig specialisten zijn en gewend zijn zelf te beslissen, verantwoordelijkheid en risico's te dragen, is zo'n positie veelal moeilijk aanvaardbaar. Mede daardoor zijn zij als werknemer in een niet-agrarisch beroep minder geschikt.

- f. Omdat in het ene land de overheidspolitiek tot gevolg had dat de rentabiliteit van de graanproductie het meest werd verbeterd, terwijl in andere landen de rentabiliteit van de produktie van melk, vlees, eieren, tuinbouwgewassen of andere produkten (olijven, wijnbouw) werd bevorderd, is het praktisch ondenkbaar, dat er E.E.G.-regelingen te vinden zijn, waarbij de situatie voor bepaalde agrarische groepen niet zou verslechteren zonder de totale E.E.G.-produktie nog meer te doen uitgroeien boven hetgeen tegen lonende prijzen is af te zetten.

Met dit aanduiden van enige factoren, waarmede rekening gehouden moet worden, is reeds te illustreren voor welke grote en moeilijke problemen juist de landbouw in de E.E.G. staat en hoezeer elk land er belang bij heeft te zoeken naar een compromis, waarbij de schaduwzijden van het uiteindelijk te vinden stelsel van regelingen voor zijn landbouw minimaal zijn.

Tezamen zoeken naar oplossingen; het L.E.I. helpt mee

Ook in dit verslagjaar zijn vele bekwame mensen bezig geweest met het voorbereiden van spelregels, met het uitwerken van voorstellen en tegenvoorstellen; sommigen als ambtenaren van de E.E.G.-organen, anderen als vertegenwoordigers van hun land of als deskundigen in werkgroepen voor vraagstukken waarin technische, organisatorische en methodologische aspecten op de voorgrond staan. Weer anderen als rapporteurs, die de resultaten van onderzoek naar bepaalde verschijnselen vastleggen. Het L.E.I.-bestuur heeft tot nu toe steeds toegestaan, dat het L.E.I. voldeed aan de verzoeken van de E.E.G. om leden-deskundigen beschikbaar te stellen, die onder hun eigen verantwoordelijkheid hun kennis en ervaring inbrachten ter voorbereiding van een verantwoorde documentatie voor het toekomstige landbouwbeleid in de Europese Economische Gemeenschap. Op het ogenblik hebben 6 L.E.I.-medewerkers à titre person-

nel zitting in E.E.G.-commissies. Ook in ander internationaal verband hebben L.E.I.-deskundigen kunnen medewerken. (Zie blz. 74 e.v.)

Dat het L.E.I.-bestuur op deze schaal bereid is geweest toe te staan dat L.E.I.-medewerkers actief medewerken in het internationale overleg, is te zien als een erkenning van het grote belang voor Nederland in het algemeen en de landbouw in het bijzonder ook langs deze weg een bijdrage te leveren in de gedachtenvorming over de landbouwproblemen en hun oplossing in breder verband.

Het werken in en voor deze commissies heeft het vermoeden versterkt dat Nederland over de economische aspecten van zijn landbouw beter is gedocumenteerd dan de andere E.E.G.-landen over hun landbouw; zoveel beter, dat er meer reden is om het verschil te betreuren dan er zich over te verheugen. Het gebrek aan feitenkennis, dat vooral t.a.v. de Franse en Italiaanse landbouw groot is, brengt mede dat het voor Frankrijk en Italië bijzonder moeilijk moet zijn zich een oordeel te vormen over de effecten die bepaalde E.E.G.-maatregelen zullen hebben voor de economische en sociale ontwikkelingen in bepaalde agrarische sectoren of streken.

Zou het niet kunnen zijn, dat die onvoldoende kennis van de feiten de neiging meebrengt om wel zeer „aan de veilige kant” te blijven als het erom gaat zijn mening kenbaar te maken over de gevolgen van eventuele maatregelen? En zou daaruit niet mede de grote moeite die het kost om zelfs maar voor de overgangsfase tot overeenstemming te komen, te verklaren zijn?

Noodzaak van inzicht in factoren; hun grootte en hun samenhang

Dit gebrek aan kennis over feiten in de lidstaten is ook voor Nederland bezwaarlijk, omdat een goede documentatie over Nederland alleen van weinig nut is als men wil onderzoeken in welke opzichten de Nederlandse landbouw relatief sterk staat en waar relatief zwak. De daarvoor nodige vergelijkende studies zijn door het gebrek aan gegevens bij verschillende onzer partnerlanden moeilijk, zo niet onmogelijk. De E.E.G.-werkgroepen waarin L.E.I.-medewerkers zitting hebben zijn in hoge mate gericht op het ontwerpen van middelen en methoden die straks zinvolle internationale vergelijking mogelijk zullen maken. Wij moeten hopen dat het werk dezer commissies straks tot bruikbare resultaten zal leiden. Maar

daar hebben wij op dit moment niets aan en nu is de behoefte al zo dringend om een beter inzicht te hebben in b.v. de structuur en de omvang van de kosten, die men in de verschillende landen en streken moet maken om melk, varkens, eieren, granen etc. voort te brengen. Het zou bijzonder belangrijk zijn als wij thans reeds een desnoods globaal idee zouden hebben van de veranderingen die wij in die kostenstructuur en dat kostenpeil mogen verwachten.

Daarom is het L.E.I. thans bezig gegevens te verzamelen die in deze leemten zouden kunnen voorzien. Allerlei inlichtingen worden ingewonnen en publikaties bestudeerd in de hoop tot verantwoorde vergelijkingen te kunnen komen tussen de kostenstructuren in Nederland en die van zijn potentiële concurrenten. Als eerste positieve resultaten mogen worden genoemd: inzicht in de kostenstructuur van de melkbedrijven in de voornaamste melkproducerende gebieden van Duitsland alsmede enige kennis van de kostenstructuur van Deense, Luxemburgse en Belgische rundveehouderijbedrijven.

Om van Nederlandse zijde in staat te zijn een goed oordeel te hebben over het voor en tegen voor Nederland van alternatieve mogelijkheden voor de agrarische politiek welke in E.E.G.-verband zal worden gevoerd, is het niet voldoende om over kennis van alleen de landbouw in de E.E.G.-landen en hun concurrenten te beschikken.

Bij het afwegen van het voor en tegen van een maatregel op agrarisch-politiek gebied gaat het immers niet alleen om de gevolgen voor de landbouw, maar evenzeer om de gevolgen voor de met die landbouw samenhangende activiteiten in de toeleverende en verwerkende industrie, de handel, het verkeer etc. Omgekeerd mag bij een maatregel van economisch-politieke aard, die primair op niet-agrarische activiteiten is gericht, niet zonder meer van eventuele effecten voor de landbouw worden geabstraheerd.

Het hebben van enig inzicht in de mate waarin en de wijze waarop de verschillende sectoren van het economische leven elkaar beïnvloeden is niet alleen nuttig voor het zoeken van oplossingen in E.E.G.-verband. Die kennis is, althans voorlopig, belangrijker voor een doeltreffende binnenlandse economische politiek, zeker voor Nederland waar de landbouw op complexe wijze is verbonden met het buitenland en met de andere sectoren van de binnenlandse economie.

Verschuivingen in belangrijke data voor de Nederlandse landbouw

Dat de landbouw grote veranderingen staan te wachten met betrekking tot de banden met het buitenland is op grond van hetgeen hiervoor over de groeiende Europese Gemeenschap is gezegd wel duidelijk, althans voor hen die niet onbekend zijn met het feit dat Nederland tegelijkertijd een belangrijke im- en exporteur is van landbouwprodukten. Er is geen land ter wereld waar de landbouw zo'n groot deel van zijn produktiemiddelen moet importeren en tegelijkertijd zo'n groot deel van zijn produkt, verwerkt of onverwerkt, via export afzet. Het stroomdiagram aan het slot van deze inleiding (blz. 33) geeft een idee van de nominale betekenis van de agrarische in- en uitvoerstromen van Nederland. Rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid dat de in- en uitvoerstromen van en naar de diverse landen niet alleen in breedte zullen veranderen, maar ook in richting.

Voor het antwoord op de vraag „wat zijn de moeilijkheden en mogelijkheden voor de Nederlandse landbouw in de eerstkomende 10 à 20 jaar” zijn de wijzigingen op het gebied van de internationale handelsmogelijkheden als gevolg van de E.E.G. niet de enige en misschien zelfs niet de belangrijkste veranderingen waarmede rekening moet worden gehouden. In elk geval kunnen de afzetmogelijkheden in het binnen- en buitenland niet los worden gezien van de snelle stijging in de reële inkomens en de daarmee gepaard gaande kwantitatieve en kwalitatieve verschuivingen in de consumptieve uitgaven voor landbouwprodukten. In hoeverre er naast de veranderingen in het consumptiepakket als gevolg van inkomensstijging nog sprake is van een autonome verschuiving van het gebruik van vetten en zetmeel naar dat van eiwitrijk voedsel, is eveneens een vraag waarvan de beantwoording voor de landbouw van belang is. Verschuivingen in de vraag eisen verschuivingen in de produktie. Verschuivingen in de produktie, zelfs accentverschuivingen, kosten tijd en geld; wie tijdig de veranderingen ziet kan zich soms veel tijd en veel geld besparen en is beter in staat de concurrentiestrijd vol te houden. Jarenlang heeft men zich grote inspanningen getroost om de Nederlandse koe meer melk en vooral meer botervet te laten produceren. Als blijkt dat binnenkort koeien met een geringere botervetproduktie maar met meer melkeiwitten en/of meer vlees rendabeler zijn, dan zal de veestapel in die richting gewijzigd moeten worden. Dit zal echter veel tijd vergen. Zo zijn er meer voor-

beelden te geven waaruit blijkt hoe belangrijk het is veranderingen in de factoren welke de vraag bepalen bijtijds te onderkennen en de hieruit resulterende verschuivingen in gevraagde hoeveelheden en kwaliteiten Nederlandse landbouwprodukten bij benadering vast te stellen.

Maar niet alleen aan de vraagzijde zijn belangrijke veranderingen gaande. Ook aan de kostenkant zijn ontwikkelingen gaande, die grote wijzigingen tot gevolg kunnen hebben in de manier waarop de boer zijn bedrijf voert. Deze veranderingen in de bedrijfsvoering hebben invloed op de rentabiliteit van het bedrijf als geheel en op die van de afzonderlijke produktierichtingen, alsmede op de kosten die gemaakt moeten worden als een omschakeling nodig is om het bedrijf een redelijke kans te geven zich in de strijd om het bestaan te handhaven.

Wij denken in dit verband in het bijzonder aan de relatief sterke stijging, die de agrarische lonen de laatste 15 jaar te zien hebben gegeven; relatief sterk, omdat de toeneming procentueel niet alleen groter was dan die van het inkomen per hoofd van de bevolking, maar ook groter dan die van de lonen in de industrie. Voor zover de in de landbouw betaalde lonen per uur nog niet gelijk zijn aan industriële lonen voor arbeid die een ongeveer gelijke scholing vereist en zolang de industriële vraag naar arbeidskrachten nog groot is, ondervinden de agrarische lonen een relatief sterke opwaartse druk. Gaan de uurlonen onder invloed van deze druk relatief snel naar boven, dan stimuleert dit de boer betaalde menselijke arbeidskracht te vervangen door mechanische kracht. Gaan zij als gevolg van het loonbeleid betrekkelijk langzaam omhoog, dan stimuleert dit de landarbeiders en boerenzoons de landbouw te verlaten.

Loonpeil en nationaal inkomen

	C.A.O.-uurlonen (index 1954 = 100)			Werkelijk verdiende uurlonen
	1948	1954	1961	1960/61 (mei)
Landbouw	66	100	167	177 ct.
Nijverheid	72	100	152	211 ct.
Nationaal inkomen per hoofd	82	100	121	

Zie: L.E.I. „Landbouwcijfers 1962/63”, blz. 124, 129, 179.

De afvloeiing van betaalde „vreemde” arbeidskrachten en van ge-

zinsarbeidskrachten lijkt daarom voorshands nog niet ten einde. De boeren gaan door met de vervanging van arbeid door kapitaal; een omschakeling die in vele gevallen slechts lonend kan zijn als zij gepaard gaat met specialisatie en uitbreiding van de werkzaamheden, die machinaal verricht kunnen worden. Het is voor de meeste boeren van vandaag evenwel een zware opgave de geldmiddelen te verkrijgen die voor deze meer kapitaalintensieve produktiewijzen nodig zijn. Het is ook een zeer riskante beslissing, gezien de onzekerheden met betrekking tot hetgeen straks van de Nederlandse landbouw zal worden gevraagd.

Het zou wel zeer te betreuren zijn als de landbouw onder invloed van de vooruizichten op korte termijn zich ten koste van grote offers had aangepast op een wijze die op langere termijn gezien niet wenselijk is. Dit dwingt het L.E.I. met spoed te pogen de mist die de toekomst versluiert te doorboren; het maant de ondernemende boeren tot voorzichtigheid bij het investeren en tot een zekere voorkeur voor investeringen die bij een wijziging in het produktieprogramma met weinig kosten aan die verandering kunnen worden aangepast.

De landbouw als deel van de Nederlandse economie

Wat de landbouw straks zal produceren is niet alleen van belang voor de landbouw zelf. De goederen en diensten die de landbouw dan nodig zal hebben, zijn voor de omzetten van diverse bedrijfstakken van grote betekenis. Voor de landbouwprodukten-verwerkende industrie in Nederland is het van groot belang enig idee te hebben van hetgeen de Nederlandse landbouw haar straks zal kunnen en willen aanbieden tegen de prijzen die deze industrie wil betalen. Voor de meeste hunner (zuivel-, aardappelmeel-, suiker-, groente- en fruitverwerkende fabrieken enz.) is de hoeveelheid grondstoffen die de Nederlandse landbouw hun ter beschikking kan stellen, van grote of zelfs beslissende invloed op hun ontwikkelingsmogelijkheden.

Het is gelukkig niet zo, dat de Nederlandse boer en industrieel alle veranderingen die er gaande zijn over zich heen moeten laten komen en moeten trachten, ieder voor zich, het beste ervan te maken. Op een aantal punten kunnen zij in georganiseerd verband invloed uitoefenen, of kan de regering maatregelen treffen.

Om een aanvaardbare uitspraak te kunnen doen over de gevolgen van bepaalde acties en maatregelen is inzicht nodig in de samenhangen tussen de verschillende sectoren van landbouw onderling en tussen de landbouw, de landbouwindustrieën en de niet-agrarische takken van het economische leven in Nederland.

De noodzaak de Nederlandse landbouw te zien in verhouding tot de landbouw in andere landen enerzijds en in zijn verticale samenhangen met de toeleverende en afnemende bedrijven anderzijds heeft geleid tot een samenwerking tussen de landbouwproduktenschappen en het L.E.I. op het gebied van het economische onderzoek.

Door het financieren van een deel van de onderzoekcapaciteit van het L.E.I. en door met raad en daad de onderzoekers bij te staan hebben de produktenschappen het economisch onderzoek van „de landbouw *als deel van het economisch leven van Nederland*” ten zeerste bevorderd. Het L.E.I., dat tot nu toe naast het bedrijfs-economisch onderzoek op het gebied van landbouw, tuinbouw, bosbouw en visserij zich slechts op economisch-sociografisch gebied met macro-vraagstukken had beziggehouden, heeft nu tevens de taak gekregen zich in breed verband te verdiepen in de macro-economische relaties van de landbouw.

In het tweede deel van deze inleiding zal aan de samenhangen, die in de korte tijd dat het L.E.I. zich hiermede bezighoudt aan het licht konden worden gebracht, aandacht worden besteed.

II. *Agribusiness*

C.B.S.-fundering

Sinds 1948 heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek elk jaar een samenvattend overzicht opgesteld van de bedragen, waarvoor de verschillende bedrijfstakken hebben verkocht aan: andere binnenlandse bedrijfstakken, aan de binnenlandse consument en aan het buitenland. Voor deze zelfde bedrijfstakken is nagegaan voor welke bedragen zij van andere in binnenland of buitenland hebben gekocht en aan lonen, salarissen, sociale lasten, nettopacht, rente en winst hebben geboekt. Het geheel is opgezet als een sluitend systeem, dat telkenjare tot een scheiding in kosten- en opbrengstencategorieën voor elk der onderscheiden bedrijfstakken leidde. Het C.B.S. kon al vrij spoedig na de eerste pogingen een redelijk be-

trouwbaar beeld geven van allerlei samenhangen tussen de 35 sectoren waarin het economisch leven van Nederland was onderverdeeld. In 1960/61 publiceerde het C.B.S. het resultaat van het onderzoek der laatste 10 jaren op dit gebied in „De produktiestructuur van de Nederlandse Volkshuishouding; dln. I en II”.

Van de 35 sectoren, die het C.B.S. onderscheidde, hadden 3 betrekking op de landbouw en de nauw daarmee verbonden industrieën; nl. sector 1 landbouw, bosbouw en visserij;

sector 4 voedingsmiddelenindustrie op basis van dierlijke grondstoffen;

sector 5 overige voedingsmiddelenindustrieën.

Het L.E.I. is nu doende op basis van de bij het L.E.I. bestaande kennis van de agrarische bedrijven en met medewerking van het C.B.S. en de landbouwprodukschappen, de 3 zo juist genoemde sectoren van het C.B.S.-stelsel te splitsen in voorshands 14 bedrijfstakken. Detailstudies van het L.E.I. zullen laten zien hoe een bepaalde agrarische tak van bedrijf verbonden is met de overige agrarische bedrijfstakken en de niet-agrarische sectoren. Twee zijn er inmiddels gepubliceerd. De eerste laat zien hoe de varkenshouderij in 1958 was verweven in het Nederlandse economische leven in het algemeen en met de varkensslachterijen en de vleeswarenindustrie in het bijzonder. In de tweede studie is de aandacht op de bindingen van de pluimvee-sector en de slachtkuikenindustrie geconcentreerd. Binnenkort verschijnen soortgelijke publikaties over de rundveehouderij, de tuinbouw, de akkerbouw en de visserij.

Samenhangende produkties

Hoewel alle detailstudies nog niet zijn voltooid, zijn de werkzaamheden toch wel zo ver gevorderd, dat voor 1958 een redelijk beeld kan worden gegeven van de bindingen der diverse agrarische bedrijfstakken onderling en met de overige sectoren van het economische leven van Nederland.

Met behulp van enkele tabellen zijn de grote lijnen aan te geven die Nederland typeren in wat men internationaal de „agribusiness” noemt.

Tabel 1 geeft voor 1958 een idee van hetgeen diverse bedrijfstakken moesten leveren om een bepaalde sector in staat te stellen een gemiddeld pakket ter waarde van f 1.000,- te produceren.

Zo mogen we uit kolom 1 van tabel 1 (blz. 21) aflezen dat in 1958 bij de toen bestaande produktietechniek en prijsverhoudingen een „gemiddeld pakket akkerbouwprodukten” ter waarde van f 1.000,- gepaard ging met een vraag naar produkten van:

de sector akkerbouw zelf	
(zaaizaad, pootgoed e.d.) ter waarde van	f 49,-
de textiel-, leer- en rubberindustrie	f 6,-
de chemische industrie	f 106,-
de overige industrie	f 87,-
de bouwnijverheid	f 11,-
handel en verkeer	f 23,-
	enz.

Opgemerkt zij, dat vrijwel elk dezer leveranties voor een deel niet rechtstreeks maar indirect t.b.v. de sector akkerbouw nodig was. Zo zal het verbruik van „textiel, leer en rubber” ad f 6,- niet alleen betrekking hebben op de directe levering van bijvoorbeeld zakken aan de sector akkerbouw, maar ook op leveranties aan de chemische industrie, de overige industrie enz. voor hun produktie t.b.v. de akkerbouw.

Dit „doorrekenen” van de samenhangende keten van leveranties spreekt heel duidelijk uit de cijfers van die sectoren die een hoog veredeld produktiepakket hebben, zoals bijv. de vleeswarenindustrie (zie kolom 11).

Om de vleeswarenindustrie in staat te stellen in 1958 haar gemiddeld pakket van f 1.000,- te produceren, moesten vele bedrijfstakken niet alleen de vleeswarenindustrie maar ook elkaar van goederen en diensten voorzien. De vleeswarenindustrie kocht volgens kolom 11 regel 9 per f 1.000 voor $\pm$ f 433,- van de varkensslachterijen. De slachterijen betaalden daaruit met f 427,- de varkenshouders. De varkenshouders hadden een deel ¹ daarvan nodig om de veevoerfabrieken te betalen, enz.

Gebleken is dat naarmate de bedrijfstakken ruimer worden gedefinieerd, de verhoudingen tussen de produktie bij de een en de

¹ Uit de tabel blijkt dat de veevoerfabrieken f 266,- per vleeswarenpakket ter waarde van f 1000,- ontvingen. Zij kregen dit voor $\pm$ f 245,- wegens leveranties aan varkenshouders (nl. 575 0/00 op f 427,-), voor $\pm$ f 12,- van de rundveehouders (nl. 129 0/00 op f 94,-) en voor $\pm$ f 9,- van de pluimveehouderij (647 0/00 op f 14,-).

Gemiddelde toelieferingen per gemiddeld produktiepakket van 1000 gulden van elke der afzonderlijke in de kop genoemde bedrijfstakken (1958)

TABEL 1

	Akkerbouw	Tuinbouw + Bosbouw	Visserij	Rundveehouderij	Varkenshouderij	Overige veehouderij	Pluimveehouderij	Veevoederindustrie	Varkensslachterijen	Overige slachterijen	Vleeswarenindustrie	Vetm. + destr.	Zuivel	Overige voed.midd.ind.	Voortb. dranken en tabak	Textiel, leer en rubber	Chemie	Nijverheid	Bouw	Handel en verkeer	Diensten	N.A.G.
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Akkerbouw (1)	49	3	2	132	210	213	128	136	207	123	103	133	94	109	11	5	3	3	1	1	4	2
Tuinbouw + Bosbouw (2)	12	1	1	1	2	2	2	3	2	1	1	1	1	20	1		1	3	1		2	1
Visserij (3)	1	1	4	6	7	4	1	2	2	2	2	2	2	37	1		1				1	
Rundveehouderij (4)	1	8	10	7	8	12	10	1024	94	203	833	8	833	8	2	1	1	1		1	8	3
Varkenshouderij (5)	1	1	2	2	3	4	988	1	427	486	1	4	4	4		1	1				2	1
Overige veehouderij (6)									50		4	45										
Pluimvee (7)				1	1	30	1	1	1	14				5	1						2	1
Veevoederindustrie (8)		129	575	607	647	4	567	139	266	327	89	7	1	1	1	1	1	1			4	2
Varkensslachterijen (9)		1	2	2	3	4	2	1	433	493	1	4	1	4		1	1				2	1
Overige slachterijen (10)				1	1	1	2	1	88	194			2	2	1						3	1
Vleeswarenindustrie (11)																					2	1
Vetm. + destr.-bedr. (12)				1	5	5	5	8	4	1	2	3	1	8			1					
Zuivel (13)				22	11	8	8	12	11	19	7	10	24	7	1					1	6	2
Overige voed.midd.ind. (14)	3	2	11	30	105	105	111	172	103	31	58	62	53	266	36	7	24	2	2	2	18	8
Voortbrenging dranken en tabak (15)		1	1	2	1	1	1	1	1	2	1	2	2	2	6	10	1	2	1	1	19	8
Textiel, leer, rubber (16)	6	6	90	8	7	64	7	9	8	11	9	10	9	7	2	365	7	15	9	10	9	23
Chemie (17)	106	57	63	71	29	33	22	24	30	63	40	69	68	36	15	56	101	35	47	25	21	2
Overige industrie (18)	87	90	138	73	63	65	63	59	67	68	152	87	172	103	85	84	211	339	355	99	97	139
Bouwnijverheid (19)	11	32	5	14	13	30	14	6	14	14	12	13	16	9	6	12	12	16	84	13	54	24
Handel en verkeer (20)	23	29	52	34	78	105	82	46	95	36	116	100	63	66	41	66	33	61	71	104	34	71
Diensten (21)	30	43	41	43	47	51	31	26	49	41	50	67	56	32	27	55	39	52	46	75	152	477
Niet elders genoemd (22)	8	8	13	6	6	5	4	4	7	7	15	28	20	7	6	17	16	24	15	11	21	213
Totaal	325	283	418	777	1172	1311	1176	540	2171	1633	1894	2335	1503	743	243	674	455	551	632	343	461	980

daaruit voortvloeiende vraag voor de ander, in de tijd gezien, vrij constant is. Daar in tabel 1 – als gevolg van de verdere detaillering van de C.B.S.-indeling – een minder ruime definiëring van de bedrijfstakken is gebezigd, doet de vraag zich voor in hoeverre de in deze tabel tot uitdrukking komende verhoudingen tussen de daar genoemde bedrijfstakken constant geacht mogen worden. Dit vraagstuk is bij het L.E.I. nog in onderzoek.

Voor zover goederen en diensten van de eigen of andere Nederlandse bedrijfstakken gekocht zijn, spreekt men van interne resp. intermediaire leveringen. Vermindert men de produktiewaarde met de waarden van deze interne en intermediaire leveringen, dan verkrijgt men het saldo dat beschikbaar is voor de z.g. primaire kostenfactoren, t.w.: buitenlandse leveranties, afschrijvingen, indirecte belastingen, heffingen, interest, nettopacht, lonen, salaris, sociale lasten en winst.

Invoer, afschrijving, heffingen en subsidies, inkomens

Gaat men voor elk sectorpakket na hoeveel er niet alleen direct maar ook indirect uit de opbrengst van f 1.000,- nodig was voor invoer, afschrijvingen enz., dan dient men de zogenaamde *gecumuleerde* primaire kostenfactoren te berekenen. Uit tabel 2 blijkt hoe groot in 1958 het aandeel van elk dezer kostenfactoren was in het gemiddelde pakket ter waarde van f 1.000,- dat een bepaalde bedrijfstak produceerde. Regel 1 laat zien dat in 1958 in de sector akkerbouw een produktie van f 1.000,- gemiddeld direct of indirect gepaard ging met:

	f 123,-	invoer: hetzij rechtstreeks voor de sector akkerbouw, hetzij als grondstoffen die eerst nog een industriële bewerking hebben ondergaan, voordat de akkerbouw ze verbruikte;
	f 72,-	afschrijvingen: hetzij op de machines die de akkerbouw per produktiepakket van f 1.000,- nodig had, hetzij op de investeringen van de binnenlandse leveranciers van de sector akkerbouw;
	f 36,-	indirecte belastingen;
	f 800,-	lonen, salarissen, rente, nettopachten en winst in de sector akkerbouw zelf of bij zijn binnenlandse leveranciers.
Totaal dus	f 1.031,-	aan invoer, afschrijving, indirecte belastingen en inkomens per pakket akkerbouwprodukten van f 1.000,- verkoopwaarde.
Het verschil ad	f 31,-	is gelijk aan hetgeen de overheid aan subsidie betaalde, na aftrek van hetgeen zij door heffingen ontving.
En zo komen wij weer op:	f 1.000,-	als waarde van het pakket of als som van de gecumuleerde primaire kostenfactoren.

*Gecumuleerde primaire kosten in guldens per gemiddeld
productiepakket van 1000 gulden per sector (1958)*

TABEL 2

		Invoer	Afschrij- vingen	Indirecte belasting	Heffingen en prijsverl. subsidies	Netto- toegev. waar- de tegen factorkosten	Totaal
Akkerbouw	(1	123	72	36	-31	800	1000
Tuinbouw +							
Bosbouw	(2	137	98	23	-2	744	1000
Visserij	(3	225	119	25	-29	660	1000
Rundveehouderij	(4	163	57	36	-202	946	1000
Varkenshouderij	(5	378	59	41	+28	494	1000
Overige							
veehouderij	(6	416	42	44	+31	467	1000
Pluimveehouderij	(7	408	49	44	-4	503	1000
Veevoederindustrie	(8	602	36	49	+58	255	1000
Varkensslachterijen	(9	378	62	43	+6	511	1000
Overige							
slachterijen	(10	216	54	35	-170	865	1000
Vleeswaren- industrie	(11	355	62	37	-41	587	1000
Vetsm. + destr.- bedr.	(12	284	70	39	-29	636	1000
Zuivel	(13	187	78	59	-184	860	1000
Overige voed. midd.industrie	(14	380	47	181	-8	400	1000
Textiel, leer en rubber	(15	407	51	24	-1	519	1000
Chemie	(16	526	59	103	-1	313	1000
Nijverheid	(17	327	77	49	-1	548	1000
Bouwnijverheid	(18	257	41	56	-1	647	1000
Handel en verkeer	(19	204	101	115	-1	581	1000
Diensten	(20	98	103	49	-17	767	1000
N.A.G.	(21	538	53	30	-7	386	1000

De gecumuleerde primaire kostenfactoren van de sectoren tuinbouw, visserij, rundveehouderij en alle andere sectoren waarvoor de kostencategorie „heffingen en prijsverlagende subsidies” negatief is, zijn op analoge wijze weer te geven.

Voor de sector varkenshouderij met een positief saldo voor de kostencategorie „heffingen en prijsverlagende subsidies” ziet de specificatie er per pakket van f 1.000,- varkenshouderijprodukten volgens regel 5 van tabel 2 als volgt uit:

f	378,-	invoer
f	59,-	afschrijvingen
f	41,-	indirecte belastingen
f	28,-	heffingen minus subsidies
f	494,-	lonen, rente, winst enz.
f	1.000,-	

Op analoge wijze kan men de overige sectoren met een positief saldo „heffingen en subsidies” specificeren.

Het in de voorbeelden tot uiting komende bedrag aan inkomen in de vorm van lonen, rente, nettopacht etc. noemt men de „netto-toegevoegde waarde tegen factorkosten”; de omschrijving „tegen factorkosten” is in dit verband gekozen om aan te geven hoeveel als vergoeding voor de diensten van de produktiefactoren arbeid en kapitaal kon resp. moest worden betaald. Deze bedragen geven dus tegelijkertijd aan welke inkomens in de private sfeer zijn gevloeid ¹.

De voorbeelden van de akkerbouw en de varkenshouderij illustreren tevens dat hetgeen in de private sfeer aan inkomens vloeit, vrij sterk afhangt van de mate waarin indirecte belastingen, heffingen en subsidies het saldo beïnvloeden dat uit een gegeven verkoopbedrag overblijft voor lonen, rente, winst enz.

Stelt men tegenover elkaar wat een gegeven pakket op de markt gemiddeld heeft opgebracht en wat alle voor de produktie van dit pakket benodigde activiteiten van het binnenlandse bedrijfsleven aan invoer en afschrijving nodig hebben gemaakt, dan geeft het verschil aan de z.g. „gecumuleerde netto-toegevoegde waarde tegen marktprijzen”. Wat de overheid hiervan afroemt via indirecte belastingen of via heffingen en wat zij eventueel erbij doet in de vorm van subsidies, is bepalend voor hetgeen er tenslotte voor de bedrijfs-takken overblijft als „gecumuleerde netto-toegevoegde waarde tegen factorkosten”. Het doel waarvoor men inzicht wil geven is bepalend voor de keuze tussen de netto-toegevoegde waarde „tegen factorkosten” en die „tegen marktprijzen”.

¹ De winsten en verliezen van overheidsbedrijven zijn hier tot de private sfeer gerekend.

Stimulerende verkenningen met gevaarlijke kanten

Hoe interessant het ook moge zijn enig inzicht te hebben in de betekenis van de verschillende primaire kostencomponenten van productpakketten met gelijke verkoopwaarde voor elk der onderscheiden bedrijfstakken, voor praktische doeleinden heeft men zonder meer nog niet veel aan dit inzicht.

Wel prikkelt het tot nieuwe vragen. Bijvoorbeeld: „Nu voor het gemiddelde productiepakket van de sector akkerbouw ter waarde van f 1.000,— een invoer nodig was van f 123,— verspreid over vele van de bedrijfstakken die mee moeten werken om dat akkerbouwpakket ter waarde van f 1.000,— te kunnen doen voortbrengen, welke waren dan de bedrijfstakken, waar die invoerbehoefte zich manifesteerde en om welke bedragen ging het dan?”

In tabel 3 (blz. 27) is het antwoord op deze vragen voor de akkerbouw en voor de andere direct met de landbouw samenhangende bedrijfstakken gegeven.

Op analoge wijze zou men kunnen vragen naar de bedragen waarvoor de onderscheidene sectoren deel hebben in de „gecumuleerde netto-toegevoegde waarde tegen factorkosten” of kortweg in „de inkomens” per f 1.000,— verkoopwaarde van een gemiddeld pakket. Tabel 4 (blz. 28) geeft de hier bedoelde specificatie voor alle tot nu toe door het L.E.I. onderscheiden sectoren van de „agribusiness”. Dank zij het baanbrekend werk van het C.B.S. op het gebied van de z.g. „input-output”-analyse, zoals de internationale benaming luidt, en het nader onderzoek van het L.E.I. kan Nederland thans beschikken over een inzicht dat voor wat de „agribusiness” betreft verder gaat en waarschijnlijk ook nauwkeuriger is dan in enig ander land.

Hoewel dit enige voldoening mag geven, is het overigens slechts een eerste stap op de weg tot het dienstbaar maken van inzichten op dit gebied aan de behoeften van de praktijk.

Het in deze inleiding publiceren van enkele tabellen zou men dan ook prematuur kunnen noemen en niet zonder gevaar, voor zover de argeloze lezer meent uit deze tabellen samenhangen te kunnen lezen en conclusies te kunnen trekken, die alleen juist kunnen zijn indien aan belangrijke voorwaarden is voldaan.

In de commentaar bij de tabellen is het historische en daardoor statische karakter van de gevonden verbanden (1958) niet verbloemd.

Gecumuleerde kosten van de ingevoerde goederen en diensten in guldens per gemiddeld productiepakket van 1000 guldens per sector (1958)

TABEL 3

Pakket van sector	Invoer via													
	Akkerbouw	Tuinbouw + bosbouw	Visserij	Rundvee- houderij	Varkens- houderij	Overige veehouderij	Pluimvee- houderij	Veevoeder- industrie	Varkens- slachterijen	Overige slachterijen	Vleeswaren- industrie	Versm. + desce- bedrijven	Zuivel	Overige voed- middelenindustrie
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Akkerbouw	49			6	10	10	6	6	10	6	5	6	4	4
Tuinbouw + bosbouw		79												1
Visserij			129		1		1	1		21	2	4	17	3
Rundveehouderij				25						72	137	168	46	3
Veevoederindustrie				66	296	312	333	517	292	52	5	10		
Overige slachterijen											116			
Vleeswarenindustrie													18	
Zuivel													14	320
Overige voed.midd.industrie	1	1	3	8	27	27	28	44	27	8	13	16	2	1
Textiel, leer en rubber	2	2	23	2	2	16	2	2	2	3	2	3	2	1
Chemie	44	24	26	30	12	14	9	10	13	26	17	29	29	13
Overige industrie	19	19	29	15	13	14	13	12	14	15	32	18	36	21
Bouwnijverheid	1	4	1	2	2	4	2	1	2	2	2	2	2	1
Handel en verkeer	3	4	8	5	11	15	12	7	14	7	17	15	9	9
Diensten	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	2	2	1
N.A.G.	3	3	5	3	2	2	1	1	3	3	6	11	8	3
Totaal	123	137	225	163	378	416	408	602	378	216	355	284	187	380

De bedrijfstakken 5, 6, 7, 9 en 12 zijn aan de linkerzijde niet vermeld, omdat de invoer via deze bedrijfstakken te verwaarlozen klein is.

Gecumuleerde netto-toegevoegde waarde tegen factorkosten in guldens per gemiddeld productiepakket van 1000 guldens per sector (1958)

TABEL 4

	Akkerbouw	Tuinbouw + Bosbouw	Visserij	Rundvee-houdertij	Varkens-houdertij	Overige vee-houdertij	Pluimvee-houdertij	Veevoeder-industrie	Varkens-slachterijen	Overige slachterijen	Vleeswaren-industrie	Versm. + destr.-bedrijven	Zuivel	Overige voed.-midd.-industrie
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
(1) Akkerbouw	715	2	1	90	142	144	86	90	140	83	70	90	64	57
(2) Tuinbouw + bosbouw	1	647		1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	10
(3) Visserij			522	1	2	2	3	3	2	1	1	1	1	14
(4) Rundveehouderij				753	6	4	4	7	6	639	62	127	519	4
(5) Varkenshouderij					194			1	192	6	83	94		1
(6) Overige veehouderij						125						6		
(7) Pluimvee							264				3			1
(8) Veevoederindustrie				7	32	34	36	56	32	8	15	18	5	
(9) Varkensslachterijen									12		5	6		
(10) Overige slachterijen										29	3	6		
(11) Vleeswarenindustrie											185			
(12) Versm. + destr.bedr.														
(13) Zuivel					1	1	1	1	1			141		1
(14) Overige voed.midd.ind.				3	1	1	1	1	1	2	11	1	119	1
(15) Textiel, leer en rubber	1		2	6	19	19	20	30	18	6	9	11	10	222
(16) Chemie	2	2	27	2	2	19	2	3	2	3	3	3	2	2
(17) Nijverheid	18	10	11	12	5	6	3	4	5	11	7	12	12	5
(18) Bouwnijverheid	30	31	48	25	22	22	22	20	23	24	53	30	60	34
(19) Handel en verkeer	5	14	2	6	6	13	6	2	6	6	5	5	7	4
(20) Diensten	11	13	23	15	34	46	36	20	42	22	52	45	28	26
(21) N.A.G.	17	25	24	25	27	30	18	15	28	24	29	39	32	18
Totaal	800	744	660	946	594	467	503	255	511	865	587	636	860	400

Resultaten en richting van onderzoek

Met deze waarschuwing tot voorzichtig gebruik, zijn hopelijk de gevaren van publikatie dezer tabellen in deze inleiding, vervallen. Maar des te begrijpelijker wordt thans de vraag: welke zin heeft het dan ze in deze inleiding op te nemen, als men er zonder meer toch niets mee kan doen?

Het antwoord op deze vraag luidt als volgt:

de tabellen zijn een doeltreffende illustratie van de wijze waarop het L.E.I. tracht het inzicht in de economische betekenis van de landbouw te verdiepen; zij tonen duidelijk aan hoezeer de problemen van de landbouw deelproblemen zijn van een nationale economie; een nationale economie die juist voor Nederland zo afhankelijk is van sterke internationale betrekkingen. Het jaarverslag is niet de ideale plaats voor het publiceren van resultaten van onderzoek, maar biedt wel een goede gelegenheid aan te geven in welke richting het onderzoek, althans een deel daarvan, zich ontwikkelt. In de taak van het L.E.I., het denken op landbouweconomisch gebied vooral te richten op samenhangen met de rest van het economisch leven, zijn de onderzoekingen op basis van de input-output-relaties overigens slechts een onderdeel. Voor wat er nog te doen staat op dit en op ander gebied van het algemeen economisch onderzoek en voor de eerste publikaties op dit gebied, zij verwezen naar het afdelingsverslag.

Een andere reden om in dit stadium van onderzoek reeds een enkele, zonder meer nog niet voor de praktijk bruikbare, tabel in deze inleiding op te nemen, is het prikkelen van de belangstelling voor deze beschouwingswijze, het oproepen van vragen. Bij een levendige interesse zal het gemakkelijker vallen van personen en organisaties binnen en buiten de landbouw de medewerking te krijgen die nodig is om beter in staat te zijn dat inzicht te geven dat de praktijk terecht als een waardevol hulpmiddel voor het nemen van beleidsbeslissingen kan en wil accepteren. Tenslotte moge als argument gelden dat de thans gegeven tabellen er reeds toe kunnen bijdragen onvoldoende gefundeerde meningen aan het wankelen te brengen en enig idee te geven van de grootteverhoudingen waarin men mag denken.

Samenhangen tussen produktie en inkomensvorming in de sectoren

Met het oog op dit laatste geven wij dan tot slot van deze „agri-business”-inleiding een tabel, waaruit blijkt welke inkomens in 1958 in de verschillende sectoren verdiend zijn bij de toen bestaande produktiestructuur en de toenmalige prijsverhoudingen.

Tabel 5 (blz. 31) geeft aan wat dank zij de finale afzet der in de kop genoemde sectoren verdiend is in de aan de linkerkzijde der tabel gespecificeerde bedrijfstakken. Wat „finale afzet” betekent kan wellicht het gemakkelijkst gezegd worden door aan te geven wat er niet toe behoort. De finale afzet van een sector is dan zijn gehele produktie, voor zover die niet is geleverd aan verwerkende binnenlandse bedrijven; de finale afzet omvat dan:

1. afzet die zonder verdere binnenlandse verwerking wordt uitgevoerd of in de binnenlandse bestedingssfeer komt (consumptie en investeringen);
2. mutaties in de voorraden eindprodukten van de betrokken sector.

Wat een bepaalde bedrijfstak aan inkomen heeft kunnen verwerven dank zij de leveringen aan binnenlandse verder verwerkende bedrijven, is af te lezen uit de bedragen die achter de betrokken bedrijfstak zijn genoemd. Zo is uit regel 1 van de tabel te lezen, dat de inkomens die aan de in de akkerbouw werkzame factoren arbeid en kapitaal in 1958 zijn toegevloeid voor 237 miljoen gulden zijn toe te schrijven aan hetgeen aan akkerbouwprodukten onverwerkt naar het buitenland of de binnenlandse consument ging; aan de finale afzet van de eigen sector dus.

Een miljoen gulden is te danken aan leveringen van de sector akkerbouw ten behoeve van de *finale* afzet van de sector tuinbouw. Vierentwintig miljoen gulden uit akkerbouwleveringen t.b.v. de *finale* afzet van de varkenshouderij. De inkomens voor de sector akkerbouw uit leveringen ten behoeve van varkens voor de slagere-winkels en de vleeswarenindustrie zijn dus niet in die 24 miljoen gulden begrepen, maar komen tot uiting in de inkomens voor de sector akkerbouw dank zij de finale afzet van de varkensslachtere-rijen (kolom 9) en van de vleeswarenindustrie (kolom 11).

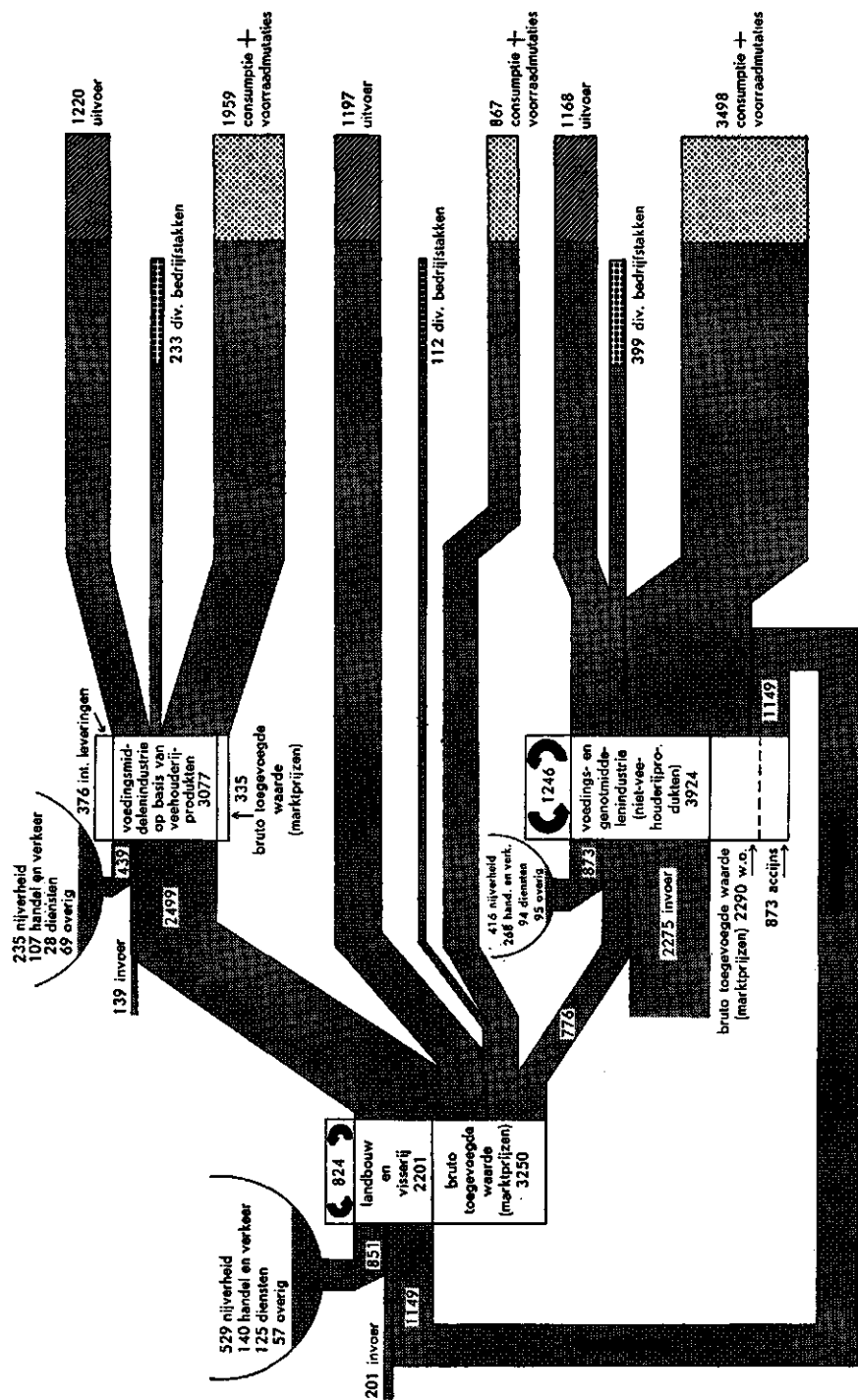
Door in de tabel subtotalen te geven van de bedrijfstakken die tezamen „De Landbouw”, „De Landbouwprodukten verwerkende industrie” of het „Overige Bedrijfsleven” vormen, is getracht de bomen zodanig te groeperen dat het bos nog zichtbaar bleef.

¹ In dit bedrag is begrepen 286 mln. gld. inkomen geïnduceerd door de vraag naar tabaksartikelen, alcoholhoudende dranken en frisdranken. Het grootste deel van die 286 mln. is begrepen in het bedrag van 1020 mln. van de sector zelf.

¹ In dit bedrag is begrepen 286 mln. gld. inkomen geïnduceerd door de vraag naar tabaksartikelen, alcoholhoudende dranken en frisdranken. Het grootste deel van die 286 mln. is begrepen in het bedrag van 1020 mln. van de sector zelf.

Omdat wij hier de aandacht op de „agribusiness” hebben willen concentreren is de sector „overige sectoren” ongesplitst gelaten. Dat deze „overige sectoren” voor de nationale-inkomensvorming van veel grotere betekenis zijn dan de met de landbouw verbonden activiteiten, blijkt voldoende uit de tabel om te voorkomen dat van een concentratie der aandacht op de agribusiness een suggestieve kracht zou uitgaan, die de juiste verhoudingen uit het oog zou doen verliezen.

Goederen- en dienstentransacties van de landbouw en van de voedings- en genotmiddelenindustrie in 1958 (in miljoenen guldens).



Afdeling Algemeen Economisch Onderzoek

In het verslag van het Algemeen Bestuur is reeds opgemerkt dat op grond van de economische ontwikkeling van de landbouw in het binnenland en in Europa is besloten uitbreiding te geven aan het algemeen economische onderzoek van het L.E.I.

In verband met de nieuwe taken van de afdeling is veel aandacht aan de opstelling van een werkprogramma voor de eerstvolgende jaren besteed. Dit werkprogramma ziet er in het kort als volgt uit ¹:

1. „input-output”-analyse van de Nederlandse landbouw. Binnen het raam van de input-output-analyses van de gehele Nederlandse volkshuishouding door het C.B.S., brengt het L.E.I. een verfijning aan naar de verschillende onderdelen van de Nederlandse landbouw. Deze analyses tonen de absolute en relatieve betekenis der verschillende onderdelen van de landbouw voor de Nederlandse volkshuishouding als geheel, voor de aanverwante agrarische bedrijfstakken en voor de niet-agrarische bedrijfstakken;
2. de aanbodreactie van de Nederlandse boeren. Dit onderzoek behandelt de te verwachten reacties van het aanbod van landbouwprodukten (via bouwplannen en veestapel) op veranderingen in de hoogte en in de onderlinge verhouding van de prijzen die de boer voor zijn produkten ontvangt;
3. handels- en verwerkingsmarges voor landbouwprodukten. Dit onderzoek omvat een ontleding van de verschillen tussen de prijzen af-boerderij en de prijzen die de consument voor het finale produkt (al of niet verwerkt in andere produkten) betaalt. Daarnaast wordt de ontwikkeling van deze marges bestudeerd om een basis te vinden voor prognoses voor een niet al te verre toekomst;
4. de vraag naar landbouwprodukten. De binnenlandse finale vraag naar landbouwprodukten en daaruit vervaardigde produkten wordt onderzocht. Hierbij wordt gedacht aan de bereke-

¹ De volgorde houdt geen verband met de belangrijkheid van de verschillende onderwerpen.

ning van vraagconstanten (zoals elasticiteiten) als basis voor prognoses van de vraag op langere termijn. Allerlei incidenteel optredende externe invloeden, die tijdelijk van grote betekenis kunnen zijn, zijn als zodanig geen object van onderzoek;

5. onderzoek naar de concurrentiekracht en naar de ontwikkeling van vraag en aanbod van landbouwprodukten. Dit betreft in de eerste plaats de verzameling van gegevens en kritische kennisneming en interpretatie van publikaties uit de desbetreffende landen.

Voor gegevens over de te verwachten algemeen economische ontwikkeling in Nederland – voor zover voor de landbouw van belang – en over de structurele ontwikkeling van de Nederlandse landbouw steunt de afdeling Algemeen Economisch Onderzoek op het Centraal Planbureau en op de andere afdelingen van het L.E.I.

In vorenstaande punten zijn die onderzoeken samengevat die als basisonderzoek zonder meer nodig zijn, omdat kennis hiervan bij vele vraagstukken niet gemist kan worden. Naast dit basisonderzoek is er behoefte aan onderzoek over specifieke problemen.

Als zodanig staat op het programma:

6. op grond van de gegevens van de vorengenoemde onderzoeken zal – op basis van enkele alternatieve prijsontwikkelingen – een prognose gemaakt worden van de binnenlandse vraag naar landbouwprodukten, het aanbod, de invoerbehoefte en de voor export beschikbare hoeveelheden landbouwprodukten in 1970;
7. onderzoek naar de – nationaal gezien – optimale bestemming van de totale melkproduktie, dus naar de uit rendementsoogpunt zo goed mogelijke verdeling van de totale melkproduktie over de verschillende verwerkingsmogelijkheden. Een belangrijke rol hierbij speelt uiteraard het beschikbaar komen van resultaten van de onder 4 genoemde vraaganalyse.

Wij zijn ons ervan bewust dat dit voor een jonge afdeling een ambitieus werkprogramma is. Bovendien moet het liefst op korte termijn worden afgewerkt omdat er op dit gebied nog zo weinig materiaal beschikbaar is. De afdeling A.E.O. zal voor enkele onderdelen afhankelijk zijn van de steun van andere afdelingen van het L.E.I. Het moet mogelijk worden geacht over ca. twee jaar een rapport

– zij het nog niet in definitieve vorm – over de genoemde onderwerpen gereed te hebben.

Dat het hoofd van de afdeling tegen het einde van het verslagjaar op eigen verzoek ontslag nam, betekende voor de afdeling het verlies van een bekwaam, enthousiast en ervaren onderzoeker. De afdeling zal zijn stimulerende persoonlijkheid niet vergeten.

Anderzijds werd versterking verkregen door de overplaatsing van de heer C. Bos, plv. hoofd van de afdeling Tuinbouw, naar de afdeling Algemeen Economisch Onderzoek in een overeenkomstige functie.

De functie van afdelingshoofd was aan het einde van het jaar nog vacant.

Sectie Bosbouw

De twee medewerkers van de sectie Bosbouw hebben in het verslagjaar gewerkt aan een onderzoek naar het verbruik van houten heipalen in Nederland. Dit onderzoek kwam vrijwel gereed.

Het volgend jaar zal vermoedelijk worden besteed aan

- a. een onderzoek naar het aanbod van onbewerkt hout uit het Nederlandse bos, en
- b. de structuur van het houtzagerijbedrijf in Nederland, het aanbod van gezaagd hout door deze zagerijen en de bijbehorende vraag naar zaaghout. Aan het eerstgenoemde onderwerp is dit jaar reeds veel voorbereidend werk gedaan.

Afdeling Streekonderzoek

De onderzoeken die de afdeling in 1962 verrichtte, hadden, zoals ook in voorgaande jaren het geval was, tot doel informatie te verschaffen over vraagstukken, waarmee beleidsinstellingen bij hun beleid worden geconfronteerd. De keuze van de onderzochte vraagstukken hangt in hoge mate samen met de structurele veranderingen in de land- en tuinbouw en op het platteland. Het is zaak, dat men de structuurveranderingen, die zich voltrekken, tijdig onderkent, opdat de beleidsinstellingen op het juiste moment kunnen worden geïnformeerd. Het is dus noodzakelijk erop te letten, dat het programma van onderzoeken voor de afdeling de nodige actualiteit bezit.

Begrijpelijkwijze kan de afdeling Streekonderzoek niet alle onderzoeken verrichten, die gewenst zouden zijn in verband met de snelle wijzigingen in de structuur van de land- en tuinbouw. Nauw zal daarom moeten worden samengewerkt met de andere afdelingen van het L.E.I. en met andere onderzoekinstellingen. In dit kader moet ook het instellen van een commissie ad hoc betreffende het agrarisch-sociologisch en plattelandssociologisch onderzoek worden gezien, over welke commissie reeds mededelingen zijn gedaan.

De structuurveranderingen in de land- en tuinbouw voltrekken zich vaak verrassend snel.

Om de ontwikkeling zo goed mogelijk te volgen worden per gemeente de meest voorkomende gegevens, ontleend aan bestaande statistieken, in code op kaarten verzameld. Dit wordt regelmatig bijgehouden en aangevuld, zodat het documentatiemateriaal dat door andere instellingen – waaronder het C.B.S. op de eerste plaats – is verzameld, te allen tijde „up to date” is.

De gegevens waarvan de afdeling Streekonderzoek bij de verschillende onderzoeken gebruik maakt kunnen echter in veel gevallen niet aan dit documentatiemateriaal worden ontleend. Voor de meeste onderzoeken dient men daarnaast zelf een uitvoerige documentatie op te bouwen, hetgeen tijdrovend en kostbaar is. Daarom wordt vooral bij de landelijke onderzoeken het aantal te enquê-

teren personen thans zoveel mogelijk gereduceerd, hetgeen een belangrijke verlichting betekent. Gezien de opgedane ervaringen is deze vermindering verantwoord gebleken. Ook bij het nastreven van landelijke representativiteit kan volstaan worden met een beperkt aantal typegemeenten. Wil men toch meer regionaal inzicht, dan kan dit alsnog in overleg met b.v. provinciale instellingen in een aansluitend onderzoek geschieden door de gestationeerde medewerkers in de provincie met steun van die, welke in Den Haag op de afdeling werkzaam zijn.

Het onderscheid tussen onderzoeken van de afdeling in Den Haag en van in de provincies gestationeerde medewerkers is ten dele fictief. De onderzoekers werken soms in teamverband; dit komt voor zowel bij de onderzoeken van landelijke aard als bij provinciale onderzoeken, die een bepaalde gespecialiseerde deskundigheid vereisen (tuinbouw, sociologie enz.) of die van meer dan provinciaal belang zijn.

In het verslagjaar werd met een nieuw landelijk onderzoek begonnen. Er is een enquête gehouden onder bijna 800 veehouderijarbeiders en werknemers in dienst van loonbedrijven in de weidegebieden. Dit onderzoek beoogt slechts ten dele een herhaling te zijn van dat van 1952. Sindsdien heeft de ontwikkeling immers ertoe geleid, dat nieuwe vraagstukken in de belangstelling zijn gekomen, zoals werktijdverkorting, vrijetijdsbesteding en de mening over andere beroepen. In aansluiting aan het onderzoek in de weidegebieden zal al in 1963 een aanvang worden gemaakt met een soortgelijk onderzoek in de akkerbouwgebieden op de zeelei. Op advies van de Vaste Commissie zullen dan ook de landarbeidersvrouwen bij het onderzoek worden betrokken, aangezien de vrouw bij beslissingen in de persoonlijke sfeer een belangrijke rol speelt. De rapporten over de veehouderijarbeiders en de werknemers in de akkerbouw worden afzonderlijk uitgebracht.

Met de vermelding van dit nieuwe landelijke onderzoek zij hier volstaan. Een volledig overzicht van het onderzoekprogramma is te vinden op blz. 39 e.v. terwijl de gereedgekomen onderzoeken zijn vermeld op blz. 82 e.v.

De Vaste Commissie werd in het verslagjaar sterk gewijzigd. Dr. ir. G. de Bakker, prof. dr. W. R. Heere, ir. S. Herweijer en dr. ir. F. P. Mesu traden af; zeven nieuwe leden werden geïnstalleerd.

In haar oude samenstelling kwam de Vaste Commissie in 1962 eenmaal bijeen; in haar nieuwe samenstelling driemaal.

Drs. R. Rijnveld, plaatsvervangend hoofd van de afdeling Streekonderzoek, kreeg de functie van hoofd van de afdeling Tuinbouw; hij werd opgevolgd door ir. A. L. G. M. Bauwens, die sinds 1951 als gestationeerde in Noordbrabant bij de afdeling werkzaam was. Ook ir. W. G. de Haan, als gestationeerde werkzaam in de provincies Noord- en Zuidholland, werd overgeplaatst naar de afdeling Tuinbouw.

Eind 1962 waren de volgende onderzoeken in uitvoering.

1. Bedrijfsoverneming, oudedagsvoorziening en vererving.
Het rapport over het zuiden des lands is gereed voor toetsing. Alvorens voor het noorden tot een samenvattend rapport te komen worden op verzoek van de provinciale onderzoekcentra afzonderlijke rapporten gemaakt van Friesland en van Drenthe.
2. Landarbeiders in de zeelei- en weidegebieden.
Aan de rapportering over de weidegebieden is begonnen. Tevens zijn voorbereidingen getroffen voor enquête in de zeeleigebieden in begin 1963.
3. Ontwikkeling van het boerenzoonsvraagstuk.
Een in Noordbrabant ingesteld onderzoek wordt uitgewerkt. Na de kwantitatieve fase zal een kwalitatief vervolgonderzoek worden uitgevoerd.
4. Ontwikkeling van nieuwe bedrijfstvormen.
In Noordbrabant zijn administratieve gegevens verzameld over de veranderingen, die de bedrijven in de loop van vijf jaren hebben ingevoerd in hun bedrijfsonderdelen. Deze gegevens zijn in bewerking voor rapportering.
5. Deltaonderzoek visserij.
In samenwerking met de afdeling Visserij werd de toekomst van de oester- en mosselcultures in Zeeland aan een onderzoek onderworpen. Het rapport over de werkgevers en werknemers, het sociografische gedeelte van het gehele onderzoek, wordt gereedgemaakt voor publikatie.

Onderzoeken ten behoeve van streekverbeteringsplannen

6. Rucphen.

De rapportering is vrijwel voltooid en wordt in 1963 beëindigd.

7. Sprang-Capelle.

De rapportering over dit onderzoek bevindt zich in het eindstadium.

Tuinbouwkundige onderzoeken

8. Ontwikkeling van de tuinbouw in het Zuidhollandse Glasdistrict.

Het onderzoek betreffende de verdreven tuinders verkeert in een vergevorderd stadium. Begonnen is met het schrijven van het rapport over het gehele onderzoek.

9. Mogelijkheden voor de tuinbouw in het Deltagebied.

Het onderzoek betreffende de Zuidhollandse Eilanden is afgesloten. Met het onderzoek inzake West-Brabant en Zeeland kon nog geen begin gemaakt worden.

10. Modernisering van de fruitteelt.

Vorbereidingen worden getroffen voor een proefonderzoek in het Gelderse rivierengebied.

11. De tuinbouw in het zuiden van ons land.

Het onderzoek in het eerste gebied, Breda en omstreken, wordt voorbereid.

15. Sociaal-economische schetsen van ruilverkavelingsgebieden.

Het vooronderzoek is in volle gang.

Onderzoeken in opdracht van de Cultuurtechnische Dienst

13. Bedrijfseconomisch onderzoek ruilverkaveling Sleenerstroom. Dit onderzoek wordt in samenwerking met de afdeling Bedrijfseconomisch Onderzoek Landbouw uitgevoerd.

14. Sociaal-economisch onderzoek Geestmerambacht.

Met de eindrapportering van dit onderzoek werd een aanvang gemaakt.

15. Sociaal-economische schetsen van ruilverkavelingsgebieden;

In bewerking zijn de schetsen van Heiligenbergerbeek (U.), Noord-Beveland, de Sneeker Oudvaart (Fr.), Ursem (Nh.), de Haagsche Beemden (Nb.) en Kamperveen-Zalk (O.). Na-

genoeg gereed is de schets van Delt-Oude Weer (Gr.) en in voorbereiding zijn de schetsen van Hattem-Wezep (Geld.), Bergen (L.) en van het aanvullende onderzoek in Dantumadeel.

Provinciale agrarische welvaartsstudies

16. Gelderland.

De werkzaamheden aan het eigenlijke welzijnsplan verkeren in het eindstadium. Er wordt nu, voortbouwend op het provinciale onderzoek, detailonderzoek verricht, waarbij de dorps-samenleving, de betekenis van loonwerkers en werktuigen-coöperaties, de problemen van gedupeerde grondgebruikers en het plattelandskader in studie zijn.

17. Utrecht.

In het kader van de welvaartsstudie zijn de werkzaamheden inzake de onderdelen onderwijs, woningsituatie en werkgelegenheid en arbeidsvoorziening beëindigd. Over tuinbouw en de financiële positie van de bedrijven wordt gerapporteerd. Een onderzoek naar school- en beroepskeuze is in uitvoering.

18. Noordholland.

De verslaggeving is door alle werkgroepen voltooid. In de loop van 1963 zal de provincie het eindrapport publiceren.

19. Limburg.

Voor de meeste werkgroepen zijn de nota's in ontwerp gereed-gekomen en ten dele besproken. De werkgroep „ruimtelijke omstandigheden” zet de verwerking van gegevens en de rapportering voort; de werkgroep „sociale aspecten” moet nog beginnen.

Onderzoekingen in samenwerking met andere instellingen

20. Ontwikkeling van de werkgelegenheid in de landbouw in 1960-1965.

In samenwerking met de E.T.I.'s werden van de zogenaamde probleemgebieden gegevens verzameld, op basis waarvan prognoses konden worden opgesteld. Ons aandeel is bijna gereed.

21. Structuurschets Goeree-Overflakkee.
De L.E.I.-bijdrage aan dit onderzoek is gereed.
22. Landbouwkundige bijdragen aan rapporten van de Economisch-Technologische Instituten.
Gewerkt wordt aan bijdragen over de gemeenten Rolde, Nieuwleusen, Dalfsen, Herwen en Aerdt, Dinxperlo en Culemborg en aan een nota over de mogelijkheden tot uitbreiding van de tuinbouw in de gemeente Waspik.

Afdeling Bedrijfseconomisch Onderzoek Landbouw

Verscheidene onderzoeken van de afdeling konden in 1962 worden afgesloten en de resultaten ervan worden gepubliceerd. Onder meer verschenen acht studies in de reeks „Bedrijfseconomische Mededelingen”¹.

Ten aanzien van de onderzoeken kan men twee belangrijke richtingen onderscheiden, die men zou kunnen aanduiden als onderzoeken met een normatief karakter en onderzoeken met een positief beschrijvend karakter.

Eerstbedoelde onderzoeken zijn gericht op het ontwerpen van bedrijfsplannen, die onder bepaalde omstandigheden het beste bedrijfsresultaat te zien geven of in het algemeen tot een verbetering van de bedrijfsuitkomsten leiden. Hieronder vallen de onderzoeken, waarbij zowel gebruik wordt gemaakt van begrotingstechnieken, zoals lineaire programmering, als van eenvoudige begrotingen.

De onderzoeken met een positief beschrijvend karakter zijn in eerste instantie niet gericht op de vraag hoe de bedrijfsplannen „behoren te zijn”, maar op de vraag hoe de bedrijfsplannen „zijn”. Hiertoe behoort het bedrijfsvergelijkende onderzoek met behulp van factoranalyse en andere statistische technieken. Het is echter niet zo dat dit type onderzoek zuiver beschrijvend zou zijn en niet gericht op het trekken van normatieve conclusies. Ook hier is het doel wegen te vinden waarlangs de individuele bedrijven tot een beter bedrijfsresultaat kunnen komen en het opsporen van knelpunten, die een gunstige ontwikkeling van het bedrijfsplan in de weg staan.

In vergelijking met lineaire programmering en andere begrotingen is de reikwijdte van het positief beschrijvende onderzoek beperkt. Er kunnen slechts vergelijkingen worden getrokken tussen varianten van de bedrijfsvoering, die in het verleden op de onderzochte

¹ In verband met een nieuwe indeling van de publikaties van het L.E.I. werd de reeks „Bedrijfseconomische Mededelingen” in het najaar opgeheven (zie blz. 82).

bedrijven zijn voorgekomen en de conclusies hebben dan ook betrekking op de produktieomstandigheden in het verleden. Over de economische perspectieven van nieuwe, op de onderzochte bedrijven nog niet toegepaste, technische mogelijkheden of over de aanpassingen in de bedrijfsvoering die vereist zijn in verband met wijzigingen in de externe produktieomstandigheden, levert dit onderzoek weinig op.

Hier staat als belangrijk voordeel tegenover dat het bedrijfsvergelijkende onderzoek gebaseerd is op direct aan de praktijk ontleende gegevens, waarin alle factoren die bij de praktische bedrijfsuitoefening een rol spelen weerspiegeld zijn. De moeilijkheid bij het onderzoek op basis van begrotingen, waarbij gebruik moet worden gemaakt van de uitkomsten van technische onderzoeken en de resultaten van proefnemingen, ligt juist in het rekening houden met de problemen die zich bij praktische toepassing in bedrijfsverband kunnen voordoen.

Om bovengenoemde reden en ook wegens de grote spreiding in de individuele bedrijfsuitkomsten, die men binnen een groep bedrijven met gelijke produktieomstandigheden in de praktijk steeds weer aantreft, is het van belang aandacht te blijven besteden aan het bedrijfsvergelijkende onderzoek. De mogelijkheden hiervan zijn voor de afdeling, waar de gegevens van een groot aantal bedrijven worden verzameld, uitermate gunstig. De ontwikkeling van de techniek van dit soort onderzoek en vooral ook de wijze waarop de onderzoekresultaten op bevattelijke wijze kunnen worden gepresenteerd en dienstbaar gemaakt aan de voorlichting, is dan ook voortdurend onderwerp van discussie. Bij de verdere ontwikkeling worden ook steeds hogere eisen gesteld aan de administratie, in het bijzonder met betrekking tot het verzamelen van technische gegevens, die nodig zijn om de oorzaken van verschillen in bedrijfsuitkomsten beter te kunnen analyseren.

Met de mechanisatie van de boekhouding is in het afgelopen jaar goede vordering gemaakt. De verwerking van de gegevens van de boekhouding in deelnemersverslagen, standaardoverzichten en het statistische overzicht van de uitkomsten van groepen van bedrijven geschiedt nu geheel met behulp van ponskaarten en elektronische rekenapparatuur. De snelle overschakeling op de gemechaniseerde boekhouding en de vlotte wijze waarop het boekhoudkundige personeel zich aan de nieuwe werkwijze heeft aangepast, hebben on-

getwijfeld ertoe bijgedragen, dat het grote personeelsverloop niet tot ernstige vertragingen heeft geleid.

De mechanisatie opent ook nieuwe perspectieven voor het onderzoek. De voorbereidingen voor het mechaniseren van de calculaties ten behoeve van het prijsbeleid (voorcalculaties over rentabiliteit) in 1963 zijn reeds in een vergevorderd stadium. Verder betekent inschakeling van elektronische rekenmachines bij de voorbewerking en groepering van de gegevens uit de boekhoudingen ten behoeve van bedrijfsvergelijkend onderzoek een belangrijk voordeel, doordat het hieraan verbonden tijdrovende en geestdodende rekenwerk nu kan worden afgestoten.

Als hulpmiddel voor het bedrijfseconomische onderzoek en de bedrijfseconomische voorlichting zijn dit jaar de z.g. bewerkingseenheden ingevoerd. Deze verhoudingsgetallen die gebaseerd zijn op de genormaliseerde bewerkingskosten voor de produktierichtingen welke op landbouwbedrijven voorkomen, vergemakkelijken het beoordelen van de hoogte van de bewerkingskosten op een bedrijf en maken het mogelijk een scherper inzicht te krijgen in de structuur van de bedrijven en de zwakke en sterke zijden van de bedrijfsvoering. Het invoeren van deze kengetallen kan ook worden gezien als een resultaat van de mechanisatie van de boekhouding, want deze heeft tot gevolg gehad dat het noodzakelijke rekenwerk geen probleem meer is en weinig kosten vergt.

Zoals op blz. 7 reeds is vermeld, zullen in de jaarlijkse verslagen over kosten en opbrengsten van weidebedrijven, gemengde bedrijven en akkerbouwbedrijven ten behoeve van het landbouwbeleid geen voorcalculaties van de kosten van afzonderlijke produkten meer worden opgenomen, maar zal worden volstaan met een voorcalculatie van de rentabiliteit van het gehele bedrijf.

In het afgelopen jaar hebben twee ervaren wetenschappelijke medewerkers van de afdeling een andere werkkring aanvaard. Aangezien het enige tijd duurt voordat nieuwe medewerkers volledig zijn ingewerkt, werd de uitvoering van het onderzoekprogramma vertraagd. De aanwezigheid van een aantal goed ingewerkte en met de verschillende methoden van onderzoek vertrouwde middelbare onderzoekers was echter een belangrijke steun.

De volgende objecten waren eind 1962 in onderzoek.

1. Onderzoek naar de produktiekosten, ten behoeve van de voorcalculatie 1963/64 van:
varkensvlees;
consumptie- en broedeieren;
slachtpluimvee.
2. Onderzoek naar de rentabiliteit, ten behoeve van de voorcalculatie 1963/64, op:
gemengde bedrijven op klei- en zandgrond;
akkerbouwbedrijven op klei- en veenkoloniale grond;
weidebedrijven.
3. Onderzoek naar de rentabiliteit, ten behoeve van de voorcalculatie 1962/63, op:
akkerbouwbedrijven op klei en veenkoloniale grond.
4. Statistisch overzicht van de bedrijfsuitkomsten van landbouwbedrijven 1961/62.
5. Statistisch overzicht van de bedrijfsuitkomsten van de bedrijven in eigen beheer in de IJsselmeerpolders 1961/62.
6. De rentabiliteit van loonbedrijven en werktuigcoöperaties.
7. Onderzoek naar de mogelijkheden van berekeningen van kostprijzen voor verschillende werkzaamheden op het loonbedrijf.
8. Onderzoek naar de bedrijfseconomische mogelijkheden van akkerbouwbedrijven in het Oldambt.
9. Bedrijfsvergelijkende analyse van de resultaten van akkerbouwbedrijven met behulp van de methode van factoranalyse (Zuidwestelijk kleigebied en IJsselmeerpolders).
10. Het komgrondenonderzoek (o.a. de rentabiliteit van de cultuurtechnische werken in de Tielerwaard, overzicht van de bedrijfsuitkomsten).
11. De rentabiliteit van wijzigingen in de bedrijfsstructuur van het gemengde zandbedrijf in Midden-Noordbrabant.
12. Begrotingen op basis van tijdschrijfgegevens voor een Brabants typebedrijf, waarbij in het bijzonder aandacht wordt geschonken aan de planning op langere termijn en de financiering.
13. Analyse van de verschillen tussen bedrijven in uitkomsten van de varkenshouderij.
14. Analyse van de verschillen tussen bedrijven in uitkomsten van de pluimveehouderij.

15. Onderzoek naar de invloed van verschillen in kwaliteit en aard van de grond op de bedrijfsuitkomsten van Friese weidebedrijven.
16. Onderzoek naar de factoren die via het saldo van opbrengsten minus voederkosten de bedrijfsuitkomsten van Friese weidebedrijven beïnvloeden.
17. Het meten van de mechanisatie, samenstelling van normen, nodig voor de meting van de mechanisatiegraad.
18. Het „pachtonderzoek”. Invloed van de verkaveling op de bedrijfsresultaten en bedrijfsvoering.
19. Onderzoek ten behoeve van de werkgroep „Bodemgeschiktheidsclassificatie”.
20. Onderzoek naar de factoren die van invloed zijn op de groei van landbouwgewassen in de Noordoostpolder.
21. Arbeidsonderzoek op een aantal groepen akkerbouw- en weidebedrijven ten behoeve van kostprijs- en bedrijfseconomisch onderzoek.
22. Bedrijfseconomisch onderzoek ten dienste van de ruilverkaveling in het blok Sleenerstroom.
23. Onderzoek naar de mogelijkheden van toepassing van taaktijden opgesteld door het I.L.R. bij het begrotingswerk.
24. Onderzoek naar het arbeidsverbruik op gewone pluimveebedrijven (± 600 kippen).
25. Onderzoek naar de kostprijzen van groenvoeders.
26. Bedrijfsvergelijkend (factoranalytisch) onderzoek op gemengde bedrijven in Noordbrabant.
27. Onderzoek naar de rundveemesterij op akkerbouwbedrijven.
28. Onderzoek naar de financiële positie van de landbouwbedrijven.
29. Onderzoek naar de eventuele verschillen tussen L.E.I.-bedrijven en bedrijven gekozen d.m.v. een willekeurige steekproef.
30. Onderzoek naar de kosten van het kweken van nieuwe rassen.
31. Onderzoek naar het tijdstip van oogsten van suikerbieten in de noordelijke provincies en het financiële resultaat voor de teler.

Aantal bedrijfsboekhoudingen

Bedrijfstype	1957 /58	1958 /59	1959 /60	1960 /61	1961 /62	1962 /63
1. Akkerbouwbedrijven . . .	361	342	382	402	419	436
2. Gemengde bedrijven op zand	905	772	767	785	788	749
3. Gemengde bedrijven op zee- en rivierklei en löss . . .	229	201	264	282	305	284
4. Weidebedrijven	635	618	712	733	790	794
5. Pluimveebedrijven	298	297	339	361	399	362
6. Varkensbedrijven	145	142	126	128	119	102
7. Rundveemesterijbedrijven .	—	—	—	—	—	36
Totaal	2573	2372	2590	2691	2820	2763

Afdeling Tuinbouw

De conjunctuur is in de tuinbouw in de laatste jaren stellig gunstig geweest. Naar omzet bezien betekende 1962 voor vele sectoren van de tuinbouw opnieuw een topjaar. Dit betekent nog niet, dat alle bedrijven gunstige financiële resultaten te zien gaven. Van de 930 tuinbouwbedrijven (excl. fruit), die in 1961 aan het rentabiliteitsonderzoek deelnamen, werkte volgens de voorlopige uitkomsten 34 procent met verlies, d.w.z. de uitkomsten lieten geen (volledige) beloning voor de handenarbeid van de ondernemer toe. In alle gebieden is de spreiding in de uitkomsten tussen de bedrijven groot. Het percentage bedrijven met een negatief resultaat wordt echter bepaald door de rentabiliteit van het bedrijfstype. Dit kan worden geïllustreerd met de cijfers van twee belangrijke groenteteeltcentra. In het Westland met een gemiddelde opbrengst van f 119,- per 100 gulden kosten boekte 21 procent van de bedrijven een bedrijfseconomisch verlies. In Venlo was dit percentage 50 bij een gemiddelde opbrengst van f 104,- per 100 gulden kosten. Gezien de spreiding in de uitkomsten zal het bedrijfsvergelijkende onderzoek – met als doel het opsporen van de oorzaken die leiden tot verschillen in uitkomsten – in toenemende mate de aandacht verdienen.

Als gevolg van de rentabiliteitsverschillen tussen de verschillende vormen van tuinbouw is er een drang tot overgang naar meer rendabele teelten. Dit geldt onder meer voor de opengrondsgroenteteelt, waar men een ontwikkeling in de richting van groenten en bloemen onder glas en bloembollen kan waarnemen. De betrekkelijk gunstige rentabiliteit van de tuinbouw heeft ook tot gevolg, dat van verschillende zijden en om diverse redenen wordt getracht de tuinbouw buiten de traditionele centra tot ontwikkeling te brengen, hetzij door stimulering van kleine centra, hetzij vanuit het landbouwbedrijf, echter ook door de inrichting van tuinbouwcomplexen. Om een bijdrage te kunnen leveren in het vraagstuk van de vestigingsplaats van tuinbouwbedrijven wordt voor de fruitteelt onderzoek verricht naar de invloed van klimatologische omstandigheden en

van de bodem op kg-opbrengst. In de groentesector is voor tomaten met een soortgelijk onderzoek begonnen.

In verband met de rentabiliteit is ook het gewassenonderzoek van belang. Deze studies beogen van een bepaald gewas in kort bestek een overzicht te geven van de verspreiding van de teelt, de ontwikkeling van de afzet, de teelttechniek en een aantal bedrijfs-economische aspecten. In 1962 kwamen gereed publikaties over kleinfruit en witlof, terwijl thans publikaties over peren en zaai-
uilen in bewerking zijn.

In verband met de groeiende behoefte aan geordende overzichten van allerlei, voor de economische kant van het tuinbouwbedrijf van belang zijnde, gegevens is overwogen op welke wijze hierin kon worden voorzien. Uiteindelijk is gekozen voor een losbladig systeem, waarin bedoelde gegevens periodiek kunnen worden gepubliceerd. Dit Bedrijfseconomisch Vademecum is bedoeld voor voorlichters, onderzoekers en onderwijsinstellingen.

De technische ontwikkeling in de tuinbouw verloopt zeer snel. De ontwikkeling van prijzen en afzetmogelijkheden, de verkrapting van de arbeidsmarkt, de stijging van de loonkosten en de ontwikkeling van de techniek scheppen een gunstig klimaat voor het in gebruik nemen van nieuwe produktiemiddelen en het toepassen van nieuwe teelttechnieken. Het economische onderzoek in de tuinbouw dient de nieuwe ontwikkelingen op de voet te volgen. Om hierin te voorzien heeft het Bestuur besloten over te gaan tot detachering van L.E.I.-onderzoekers bij de Proefstations, waardoor het onderzoek nog nauwer bij de praktijk kan aansluiten.

Detachering zal in eerste instantie plaatshebben bij de Proefstations te Alkmaar (opengrondsgroenteteelt), Boskoop (boomkwekerij), Naaldwijk (groente- en fruitteelt onder glas) en Wilhelminadorp (fruitteelt).

Voor een opsomming van de in 1962 uitgebrachte rapporten zij verwezen naar blz. 86. Het volgende overzicht betreft de onderzoeken, die aan het einde van het verslagjaar in uitvoering waren:

1. De financiële positie van de tuinbouw in het Zuidhollands Glasdistrict.
2. De definitieve cijfers van het onderzoek naar de bedrijfsuit-

komsten in de tuinbouw over 1961 en de voorlopige cijfers over 1962.

3. De mogelijkheden van de pereteelt in Nederland.
4. De bedrijfseconomische aspecten van de fruitteelt in de N.O.P.
5. Samenvatting van de resultaten van het opbrengstenonderzoek in de fruitteelt in Zeeland en de Betuwe.
6. Onderzoek naar de seizoenaspecten van produktiekosten, opbrengsten en prijzen van tomaten.
7. Onderzoek naar het verband tussen plantdatum, kosten en opbrengsten bij de teelt van komkommers onder staand glas.
8. Bewaarverliezen en bewaararbeid bij zaaiuien op Goeree en Overflakkee (in samenwerking met het I.B.V.T. te Wageningen en de S.N.U.I.F. te Middelharnis).
9. Kostprijsonderzoekingen:
 - gladiolen in Z.O.- en Z.W.-Nederland;
 - herziening van de kostprijs van de hoofdsoorten bloembollen op het huidige prijspeil;
 - rozen en eenjarige stekheesters in Boskoop en Noord-Limburg;
 - zaaiuien op Goeree-Overflakkee en Midden-Zuidholland.
10. Bedrijfseconomisch vademecum;
De publikatie van de eerste serie normbladen van het bedrijfseconomisch vademecum voor de tuinbouw is door verschillende omstandigheden aanzienlijk vertraagd. De voorbereiding van de tweede serie normbladen is inmiddels in een gevorderd stadium.

Aantal administraties in 1962

	Boekhoudingen ¹	Administraties van opbrengsten, en/of arbeid en/of materialen	Rentabiliteitsadministraties ²
Groenteteeltbedrijven	102	296	532
Fruitteeltbedrijven	51	252	58
Sierteeltbedrijven	12	249	253

¹ Voor de fruitteeltbedrijven betreft dit afdelingsboekhoudingen (resultatenberekening per bedrijfsonderdeel).

² Resultatenberekening voor het bedrijf als geheel op basis van de fiscale boekhoudingen, aangevuld met op de bedrijven en veilingen verzamelde gegevens.

Afdeling Visserij

Met verschillende onderzoeken kon in 1962 goede voortgang worden gemaakt. In enkele gevallen was dit echter niet het geval als gevolg van een vacature in de personeelsbezetting, waarin niet op korte termijn kon worden voorzien.

Het onderzoek naar de bedrijfsuitkomsten van de grote zeevisserij verkeerde aan het einde van het jaar nog in het stadium van de verzameling der gegevens. Met de uitwerking van de gegevens zal eerst in de loop van 1963 kunnen worden begonnen. Dit onderzoek heeft betrekking op de boekjaren 1960 en 1961. Bovendien zal van de bedrijfsresultaten over 1962 een raming kunnen worden gemaakt. De afwerking van het onderzoek naar de bedrijfsresultaten in de kleine zee-, garnalen-, IJsselmeer- en binnenvisserij stagneerde ten gevolge van mutaties in de personeelsbezetting.

Met het nieuw opgezette onderzoek naar de oester- en mosselcultures werd, wat de mosselkwekerijen betreft, goede voortgang gemaakt. Een vrij diepgaande studie was aan het einde van het verslagjaar gereed.

Voorts werd – ten einde op korte termijn zo recent mogelijke gegevens ter beschikking te stellen – voor de voornaamste takken van visserij een raming gemaakt van de bedrijfsresultaten over 1961, welke onder de titel „Visserij in cijfers 1961” werd gepubliceerd. Een Pools visserijeconoom was enige tijd als gast op de afdeling werkzaam om kennis te maken met de methodiek van het economische visserijonderzoek.

De „kleine” Vaste Commissie van Advies voor de Visserij (enkele leden uit de Vaste Commissie) kwam in het verslagjaar tweemaal bijeen. De „grote” commissie vergaderde eenmaal ter bespreking van het werkprogramma voor 1963.

Hieronder volgt een overzicht van het aantal bedrijven dat in 1962 en enkele voorgaande jaren bij de afdeling in administratie was.

Tak van visserij	1959	1960	1961	1962
1. Kleine zeevisserij	84	72	67	73
2. Garnalenvisserij	91	93	83	84
3. IJsselmeervisserij	58	54	53	48
4. Binnenvisserij	66	68	62	63
5. Oester- en mosselcultuur	45	49	50	48
Totaal	344	336	315	316

Afdeling Statistiek

De sectie *Mathematische Statistiek* intensiveerde in 1962 de samenwerking met de andere afdelingen van het instituut.

Als resultaat van onderzoeken in voorgaande jaren verscheen Rapport No. 384: „Een bedrijfsvergelijkend streekonderzoek op de zandgronden”, waarin o.m. enkele facetten van de factoranalyse werden beschreven en toegelicht.

Een van de medewerkers was vrijwel het gehele jaar ingeschakeld bij de opzet van een programma voor de mechanische verwerking van gegevens uit bedrijfsboekhoudingen.

Nu dank zij de mechanisatie een groot aantal gegevens in ponskaarten beschikbaar is en het in de toekomst in toenemende mate mogelijk zal zijn allerlei omvangrijk en tijdrovend rekenwerk mechanisch te doen verrichten, zal de sectie meer aandacht kunnen besteden aan het verfijnen van de wiskundig-statistische methoden, die bij de onderzoeken worden gebruikt.

De werkzaamheden van de sectie *Beschrijvende Statistiek* vonden normaal voortgang. Enkele bijzonderheden volgen hieronder.

De voorgenomen uitbreiding van de literatuurdocumentatie op het gebied van de mechanisatie in de landbouw werd dit jaar voltooid. Deze documentatie kan thans als een afgerond geheel worden beschouwd.

Mede op initiatief van de Stichting Mechanisatie-Centrum te Wageningen, werd begonnen met besprekingen over de opzet van een „Mechanisatie-gids”, welke in verschillende delen zal gaan verschijnen.

Voorts werd de voorbereiding voor de tweede uitgave van de „Merkengids” ter hand genomen en voltooid.

Ook in het verslagjaar werd deelgenomen aan de besprekingen van de door de Minister van Landbouw en Visserij ingestelde commissie, die tot taak heeft het werk van instellingen die landbouwstatistieken samenstellen, te coördineren.

Hieronder volgt een overzicht van de verschillende onderdelen van het werk van de sectie Beschrijvende Statistiek.

Het aantal berichtgevers bedroeg in het verslagjaar voor het verkrijgen van:

verbruikersprijzen van land- en tuinbouwwerktuigen	1150
verbruikersprijzen van materialen	100
prijzen van land- en tuinbouwbedrijfsopstanden (incl. verwarmings- en stookinstallaties)	150
verbruikersprijzen van kunstmest en veevoerders	150
telersprijzen van akkerbouwprodukten	135
prijzen van rundvee, schapen, paarden en varkens	50
prijzen van slachtpluimvee	25
prijzen van eieren	10
diverse gegevens	70

De volgende uitgaven verschijnen regelmatig:

1. Handels- en marktberichten („Weekbericht”). Deze publikatie geeft o.a. een samenvatting van beurs- en marktoverzichten van akkerbouw- en veehouderijprodukten.
2. Maand- en jaarstatistieken van:
verbruikersprijzen van kunstmeststoffen, krachtvoerders en ruwvoerders;
telersprijzen van akkerbouwprodukten;
marktprijzen van rundvee, varkens, paarden en schapen;
producentenprijzen van slachtpluimvee;
producentenprijzen van eieren.
3. „Landbouwcijfers” ¹, een samenvatting van de belangrijkste statistische gegevens op agrarisch terrein.
Behalve statistische overzichten welke door andere instellingen zijn samengesteld, bevat deze uitgave de sub 2 genoemde statistieken die door het L.E.I. worden samengesteld. Andere van het L.E.I. afkomstige gegevens, die in „Landbouwcijfers” worden gepubliceerd, zijn:
verbruikersprijzen van vaste en vloeibare brandstoffen (indexcijfers);
prijzen van landbouwtrekkers (indexcijfers);
invoer van landbouwtrekkers;
nieuwwaarde werktuigeninventaris (indexcijfers);

¹ In samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek.

produktiekosten van akkerbouwprodukten, baconvarkens, melk, eieren en slachtkuikens;
bedrijfsresultaten van akkerbouw-, weide- en gemengde bedrijven.

De *bibliotheek* van het instituut werd uitgebreid met 1622 boeken, waarvan het overgrote deel door schenking in ons bezit is gekomen. Dank zij relaties met andere instellingen en door middel van aankopen is in de loop der jaren een waardevol bezit aan boeken en tijdschriften ontstaan, dat bij het onderzoek goede diensten bewijst. Het aantal uitleningen aan medewerkers bedroeg 11.800. De toegankelijkheid van de bibliotheek wordt bevorderd door een auteurscatalogus en een onderwerpcatalogus (UDC-systeem). Eerstgenoemde catalogus werd uitgebreid met 2200 fiches en de UDC-catalogus met 2900 fiches. In het kader van de medewerking die het L.E.I. geeft aan de uitgave „Landbouwdocumentatie” van het Ministerie van Landbouw en Visserij werden rond 600 excerpten van boeken en tijdschriften verstrekt.

Internationale contacten

Ten aanzien van de internationale contacten van het L.E.I. kan men verschillende vormen onderscheiden.

In de eerste plaats kan worden genoemd de samenwerking met buitenlandse instellingen met als doel de bestudering van vraagstukken die voor de betrokken landen en instituten van gemeenschappelijk belang zijn. Hiertoe is met name te rekenen de samenwerking in E.E.G.-verband, waarop reeds eerder in dit jaarverslag is gewezen. Dat het L.E.I. desgevraagd een bijdrage levert voor de bestudering van de Europese landbouwproblemen is niet alleen vanuit Europees gezichtspunt gewenst, maar strekt ook de uitvoering van het eigen onderzoekprogramma tot voordeel, omdat het gezichtsveld van de onderzoekers van het L.E.I. erdoor wordt verruimd en velerlei inlichtingen over de sociale en economische situatie in de andere E.E.G.-landen beschikbaar komen.

Dit laatste kan ook worden bereikt door middel van bezoeken aan buitenlandse congressen en conferenties en door het maken van doelgerichte studiereizen. Daarbij gaat het veelal niet alleen om het verkrijgen van feitenmateriaal, maar tevens om kennisneming van de wijze waarop bepaalde wetenschappelijke vraagstukken in andere landen worden aangepakt.

Een derde bron van internationaal contact vormen de gesprekken met buitenlanders die het L.E.I. bezoeken om zich over bepaalde onderdelen van het L.E.I.-onderzoek te oriënteren.

Over de buitenlandse contacten van het L.E.I. in 1962 volgen hierna enkele bijzonderheden.

Samenwerking in E.E.G.-verband

De samenwerking met de E.E.G. dateert van 1960. In dat jaar verzocht de Commissie van de Gemeenschap het L.E.I. een documentatie samen te stellen over in Nederland verschenen literatuur betreffende de agrarische structuur en een samenvattend rapport te

schrijven op basis van verrichte onderzoeken aangaande de structurele ontwikkeling in de landbouw en op het platteland in Nederland. Een soortgelijk verzoek werd aan instellingen in de andere E.E.G.-landen gedaan, zodat een overzichtelijk totaalbeeld werd verkregen van het agrarisch streekonderzoek in de Gemeenschap.

In 1961 en 1962 riep de E.E.G. de medewerking van het L.E.I. in voor diverse studies, welke ten doel hebben de informatie over de economische en sociale toestand in de landbouw van de lid-staten te coördineren en te vergroten. Ten behoeve van deze studies zijn de volgende werkgroepen gevormd, waarin zowel vertegenwoordigers van de zes landen als E.E.G.-functionarissen zitting hebben.

1. Werkgroep Steekproefproblemen
Doel: het bestuderen van de steekproefproblemen die verband houden met de oprichting van een informatienet over de toestand en ontwikkeling van de landbouwbedrijven in de E.E.G.
2. Werkgroep Landbouwbedrijfsformulier
Doel: proefneming met een formulier waarin gegevens van de bedrijven die in het informatienet zullen worden opgenomen, worden gevraagd.
3. Werkgroep relaties tussen prijzen van produktiemiddelen en landbouwprodukten
Doel: te onderzoeken of de bestaande bedrijfsboekhoudingen in de lidstaten grondslag kunnen zijn voor internationale prijsvergelijking.
4. Werkgroep Landbouwprijzen
Doel: het coördineren van landbouwprijsstatistieken in de E.E.G.-landen.
5. Werkgroep ontwikkeling van de produktiviteit in de landbouw binnen de E.E.G.
Doel: onderzoek naar de ontwikkeling van de produktiviteit van de landbouw in de E.E.G.-landen (op sectorniveau).
6. Werkgroep produktiviteit en inkomenssituatie op gezinsbedrijven in de E.E.G.
Doel: bestudering van de economische toestand van de in de E.E.G. zo belangrijke groep der agrarische gezinsbedrijven.
7. Werkgroep typebedrijven in de landbouw
Doel: bestudering van de bruikbaarheid van de methode der typebedrijven voor het economische onderzoek in de landbouw.

Functionarissen van het L.E.I.¹ hebben als vertegenwoordigers van Nederland in deze werkgroepen zitting buiten verantwoordelijkheid van het bestuur. Zij kunnen eventueel een beroep doen op het documentatiemateriaal en de assistentie van het L.E.I.

De afdelingen Statistiek en Visserij van het L.E.I. hebben op verzoek van de Commissie van de E.E.G. een statistiek samengesteld over de aanvoer, de prijzen en de in- en uitvoer van vis in de E.E.G.-landen. Voorts werden gegevens verzameld met betrekking tot de bemanning van de visserijvloot. Het overzicht heeft betrekking op de jaren 1950 t/m 1961.

Ook in 1962 werden ten behoeve van de Werkgroep Landbouwprijzen van de Europese Commissie van de I.F.A.P. weer inlichtingen verstrekt over de recente ontwikkeling van de prijzen van landbouwprodukten en produktiemiddelen in Nederland.

In het kader van de Studiecommissie voor de kostprijzen van de Benelux werden contacten onderhouden met Belgische en Luxemburgse functionarissen over de verwerking van gegevens uit bedrijfsboekhoudingen in die landen. De administratie voor deze bedrijven is ingericht overeenkomstig de L.E.I.-boekhouding.

Deelneming aan conferenties in het buitenland en studiereizen

De volgende activiteiten dienen te worden vermeld:

- Ir. A. de Zeeuw had als secretaris van de economische sectie van de International Society for Horticultural Science een belangrijk aandeel in de organisatie van het internationale tuinbouwcongres in Brussel.
- Prof. dr. ir. G. Hamming nam op verzoek van het Ministerie van Landbouw en Visserij deel aan een conferentie te Parijs over de verbetering en harmonisatie van landbouwstatistieken in de lidstaten van de O.E.S.O.
- Dr. A. Maris en ir. J. M. Veldhuis woonden te Parijs een O.E.S.O.-conferentie bij over het vraagstuk van de mobiliteit van de arbeid in de landbouw in relatie met de economische groei in West-Europa. Op deze bijeenkomst werd een samenvattend rapport van prof. Priebe (West-Duitsland) besproken over bovengenoemd onderwerp. Dit rapport steunt op bijdragen

¹ Zie blz. 74 e.v.

van diverse landen. Het L.E.I. heeft de Nederlandse bijdrage verzorgd. Dr. Maris hield op de conferentie een inleiding over bedrijfsopvolging en arbeidsmobiliteit in de landbouw.

- Drs. R. Rijnveld nam deel aan een seminar van de O.E.S.O. over de structuur en oriëntatie van intellectuele investeringen in de landbouw in relatie tot de economische en sociale ontwikkeling.
- Prof. dr. A. Kraal bezocht het congres van de International Economic Association te Wenen.
- Dr. M. A. J. Visser en ir. A. L. G. M. Bauwens bezochten het derde congres van de Europese Vereniging voor agrarische sociologie te St. Wolfgang.
- Drs. P. J. van Knippenbergh, ir. P. van der Linden, ir. E. Tonkens en ir. S. van Veen namen deel aan de voorjaarsconferentie van de Agrarsoziale Gesellschaft te Oldenburg.
- De heren J. Jonkers en drs. J. A. Kuperus woonden de jaarvergadering bij van de Ausschuss für Buchführung van de Deutsche Landwirtschafts-Gesellschaft te Meersburg.
- Prof. dr. A. Kraal en de heer C. Bos bezochten het hoofdkantoor van de F.A.O. te Rome en de afdeling van de F.A.O. te Genève, ten einde zich op de hoogte te stellen van het daar verrichte onderzoek inzake vraag- en aanbodselasticiteiten van landbouwprodukten.
- Drs. H. Neudecker bezocht het Europese congres te Dublin, georganiseerd door het Instituut voor Mathematische Statistiek, het Instituut voor Bedrijfswetenschappen en de Econometrische Vereniging.

Buitenlandse bezoekers

In 1962 bezochten 74 buitenlanders, afkomstig uit 18 landen, het L.E.I. De duur van het bezoek varieerde van enkele uren tot verscheidene maanden. Hoewel de onderwerpen die de bezoekers aan de orde stelden verschillend van aard waren, was er toch een duidelijk accent op de door het L.E.I. gevolgde methoden voor bedrijfseconomisch onderzoek. Met name ten aanzien van de methode van bedrijfsvergelijking door middel van factoranalyse en de methode van lineaire programmering heeft het L.E.I. in het buiten-

land de aandacht op zich gevestigd. Regelmatig komen onderzoekers kennis nemen van de ervaring die het L.E.I. op dit gebied heeft verkregen.

Onder de bezoekers bevond zich Z.E. M. Dayan, Minister van Landbouw van Israël, die zich kwam oriënteren over de structuur en de werkwijze van het L.E.I.

Afdeling Algemene Zaken

A. Personeelsmutaties

In 1962 waren er vele mutaties in de personeelsbezetting. 41 personen verlieten de dienst, terwijl 53 personen werden aangesteld. De personeelsbezetting is derhalve toegenomen met 12 personen tot 322.

Na een kortstondige ziekte overleed op 8 juni de heer M. R. van Veen, chef van de documentatie van de afdeling Streekonderzoek. In hem heeft het L.E.I. een zeer gewaardeerde medewerker verloren.

Zoals reeds in de verslagen van de desbetreffende afdelingen is vermeld verlieten in het verslagjaar twee afdelingshoofden, dr. ir. J. Mol en ir. A. de Zeeuw, het L.E.I. Dr. Mol aanvaardde met ingang van 18 oktober een functie bij het landbouwonderwijs en ir. A. de Zeeuw trad op 1 december in dienst bij het Ministerie van Landbouw en Visserij als Directeur van de Tuinbouw. Drs. A. H. J. Liberg, medewerker van de afdeling Bedrijfseconomisch Onderzoek Landbouw, trad op 1 maart 1962 in dienst van de E.E.G. te Brussel. Drs. M. A. J. van de Sandt, medewerker van de afdeling Streekonderzoek, aanvaardde per 1 juni 1962 een functie bij de A.K.U. te Arnhem. Op dezelfde datum ging drs. J. I. M. Vriend, medewerker van de afdeling Bedrijfseconomisch Onderzoek Landbouw, over naar het Landbouwschap.

Negen wetenschappelijke medewerkers werden aangesteld, t.w.:

ir. R. K. Elema	afd. Tuinbouw
drs. F. J. Heunks	afd. Streekonderzoek
drs. H. Kramer	afd. Alg. Econ. Onderzoek
drs. J. G. A. Overgaauw	afd. Alg. Econ. Onderzoek
drs. J. Poortman	afd. Visserij
drs. W. F. H. Smeenk	afd. Streekonderzoek
drs. Th. J. Snoek	afd. B.E.O. Landbouw
drs. N. Tiemstra	afd. Alg. Econ. Onderzoek
drs. A. van der Zwan	afd. Alg. Econ. Onderzoek

B. Interne organisatie

Van de interne organisatie volgt hierna een overzicht per afdeling ¹.

¹ Toestand op 31 december 1962.

Directie en Secretariaat

Directeur: prof. dr. A. Kraal
Adjunct-directeur: dr. A. Maris
Secretaris der directie: J. R. van Beek

Redactie

Redacteur: drs. A. J. G. Bruynis

Afdeling Algemeen Economisch Onderzoek

Hoofd: vacature
Plv. Hoofd: C. Bos
Drs. G. Greidanus
Drs. H. Kramer
Drs. J. G. A. Overgaauw
Drs. J. H. F. Schilderincx
Drs. N. Tiemstra
Drs. W. van Vuuren
Drs. A. van der Zwan

Afdeling Streekonderzoek

Hoofd: dr. M. A. J. Visser
Plv. Hoofd: ir. A. L. G. M. Bauwens
Mej. ir. A. F. Bosma
Drs. F. J. Heunks
Drs. J. H. Post
Drs. W. F. H. Smeenk
Ir. S. van Veen
Ir. J. M. Veldhuis¹

In de provincies gestationeerde medewerkers

Ir. K. M. Dekker, gestationeerd bij het Provinciaal Onderzoekcentrum te Leeuwarden.
Drs. P. J. van Knippenbergh, gestationeerd bij de Commissie voor Agrarische Belangen in Limburg te Maastricht.
Ir. P. van der Linden, gestationeerd bij het E.T.I.-Overijssel te Zwolle.
Drs. J. A. Q. Steenweg, gestationeerd bij de Gewestelijke Raad van het Landbouwschap te Utrecht.
Drs. L. Tjoonk, gestationeerd bij het D.E.T.I. te Assen.
Ir. E. Tonkens, gestationeerd bij het E.T.I.-Gelderland te Arnhem.

¹ Ir. Veldhuis is door de Cultuurtechnische Dienst gedetacheerd bij het L.E.I.

Chef Documentatie

J. W. de Vries

Afdeling Bedrijfseconomisch Onderzoek Landbouw

Hoofd: ir. H. Dijkstra

Plv. Hoofd: drs. J. de Veer

Drs. S. Aukema

Drs. F. H. Born

Ir. A. Eriks

Drs. L. B. van der Giessen

J. Hoornweg

Drs. J. A. Kuperus

Drs. Th. J. Snoek

Ir. A. Willemsen

Ir. C. A. S. Zwetsloot

Gastmedewerkers

Ir. M. Aardema, leraar aan de Middelbare Landbouwschool te Assen

Ir. E. de Groot, leraar aan de Middelbare Landbouwschool te
Hoofddorp

Afdeling Tuinbouw

Hoofd: drs. R. Rijneveld

Groenteteelt

Ir. D. Meijaard ¹

J. van der Does (gedetacheerd bij het Proefstation te Naaldwijk)

Fruitteelt

P. A. Spoor ¹

Ir. R. K. Elema (zal worden gedetacheerd bij het Proefstation te
Wilhelminadorp)

Sierteelt

Ir. W. G. de Haan ¹

Drs. B. Vermeer

J. F. B. M. Schupper (zal worden gedetacheerd bij het Proefstation
te Boskoop)

¹ Tevens plaatsvervanger voor het hoofd van de afdeling voor de desbetreffende tak van tuinbouw.

Rentabiliteitsonderzoek

A. Holkamp

Afdeling Visserij

Hoofd: drs. A. G. U. Hildebrandt

W. H. Th. Gieling

Drs. J. Poortman ¹

Drs. W. Smit

Afdeling Statistiek

Hoofd: prof. dr. ir. G. Hamming

Drs. H. Neudecker

Chef sectie beschrijvende statistiek en documentatie

F. J. P. Kalfsterman

Afdeling Algemene Zaken

Chef J. H. du Bois

Personeelscommissie

Ir. S. van Veen (voorzitter)

W. Sluiman (2e voorzitter)

F. Hendrickx (secretaris)

M. J. Baltissen

S. Bangma

Mej. W. A. A. M. Hattink

B. H. Perdok

A. Stein

¹ Drs. Poortman heeft per 31 januari 1963 ontslag genomen.

Tenslotte volgt hieronder een overzicht van het aantal personen en van de exploitatiekosten per afdeling.

Aantal personen per afdeling

	Aantal personen	
	op 1 jan. 1962	op 1 jan. 1963
Directie, Redactie en Secretariaat	7	7
Algemeen Economisch Onderzoek		
(w.o. bosbouw)	8	19
Streekonderzoek	41	41
B.E.O. Landbouw	127	124
Tuinbouw	48	50
Visserij	17	16
Statistiek	26	27
Algemene Zaken	36	35
Personen in militaire dienst	—	3
Totaal	310	322

Verdeling van de exploitatiekosten in 1962 naar afdelingen

	Bedrag
1. Algemeen Economisch Onderzoek en Bosbouw	
a. Algemeen Economisch Onderzoek	f 248.156,-
b. Bosbouw	„ 29.720,-
2. Streekonderzoek	„ 632.086,- ¹
3. Bedrijfseconomisch Onderzoek Landbouw	„ 1.693.885,- ²
4. Tuinbouw	„ 627.227,-
5. Visserij	„ 259.829,-
6. Statistiek	„ 288.335,-
7. Totaal	f 3.779.238,-

¹ De kosten van de afdeling Streekonderzoek worden voor 22½ % gedekt door opbrengsten uit betaalde opdrachten.

² De kosten van de afdeling B.E.O. Landbouw worden voor 10 % gedekt door opbrengsten uit betaalde opdrachten.

Algemeen Bestuur en Dagelijks Bestuur van het Landbouw-Economisch Instituut^{1 2}

(De eerstgenoemde zeven leden vormen tezamen het Dagelijks Bestuur)

Ir. C. Staf, president-directeur van de Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij, Arnhem (voorzitter) – (M).

Ir. G. P. F. Royackers, algemeen secretaris van het Landbouwschap, 's-Gravenhage (vice-voorzitter) – (L).

Ir. H. T. Tjallema, directeur van de Akker- en Weidebouw, 's-Gravenhage (secretaris) – (M).

Drs. F. W. J. Kriellaars, hoofd van de economische afdeling van de Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond, Scheveningen – (L).

Ir. G. J. Lienesch, directeur van de Visserijen, 's-Gravenhage – (M).

Drs. A. R. van Nes, directeur van de Economische Akkerbouw-, Veehouderij-, Zuivel- en Tuinbouwaangelegenheden van de Directie van de Voedselvoorziening, 's-Gravenhage – (M).

S. van der Ploeg, voorzitter van de Algemene Nederlandse Agrarische Bedrijfsbond, Utrecht – (L).

Dr. ir. G. de Bakker, algemeen directeur voor Landbouwvoorlichting en Onderzoek, 's-Gravenhage – (M).

A. P. C. Gulickx, hoofdbestuurslid van de Nederlandse R.K. Landarbeidersbond „St.-Deusdedit”, Haarlem – (L).

Ir. S. Herweyer, directeur van de Cultuurtechnische Dienst, Utrecht – (M).

Prof. dr. E. W. Hofstee, hoogleraar aan de Landbouwhogeschool, Wageningen – (M).

¹ De letters tussen haakjes duiden de instellingen aan die de leden hebben benoemd:

(M) = Ministerie van Landbouw en Visserij.

(L) = Landbouwschap.

(V) = Visserijenschap.

² Samenstelling op 31 december 1962.

†Prof. dr. L. M. Koyck, buitengewoon hoogleraar aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool, Mijnsheerenland – (M).

A. L. S. Lockefer, voorzitter van het Visserij-schap, 's-Gravenhage – (V).

P. Stokman, voorzitter van de Nederlandse Christelijke Agrarische Bedrijfsbond, Utrecht – (L).

Ir. G. D. J. Struikenkamp, secretaris van het Koninklijk Nederlands Landbouw-Comité, 's-Gravenhage – (L).

Ir. T. T. Wind, secretaris van de Nederlandse Christelijke Boeren- en Tuindersbond, 's-Gravenhage – (L).

†Y. A. Zandstra, directeur van de Economische Visserij-aangelegenheden van de Directie van de Voedselvoorziening, 's-Gravenhage – (M).

Vaste commissies van advies van het algemeen bestuur ¹

Vaste Commissie voor de afdeling Algemeen Economisch Onderzoek

Prof. P. de Wolff, directeur van het Centraal Planbureau, Heemstede (voorzitter).

Dr. C. H. J. van Beukering, voorzitter van het Hoofdproduktschap voor Akkerbouwprodukten, 's-Gravenhage.

Dr. ir. J. de Hoogh, medewerker van het Landbouwschap, Leidschendam.

†Prof. dr. L. M. Koyck, buitengewoon hoogleraar aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool, Mijnsheerenland.

Drs. F. W. J. Kriellaars, hoofd van de economische afdeling van de Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond, 's-Gravenhage.

Drs. A. R. van Nes, directeur van de Economische Akkerbouw-, Veehouderij-, Zuivel- en Tuinbouwaangelegenheden van de Directie van de Voedselvoorziening, 's-Gravenhage.

C. A. Oomens, hoofd van de afdeling Nationale Rekeningen van het Centraal Bureau voor de Statistiek, 's-Gravenhage.

Drs. W. J. Sangers, hoofd van de afdeling Tuinbouweconomische en -vestigingszaken van de Directie Tuinbouw, Voorburg.

Prof. dr. Th. L. M. Thurlings, hoogleraar aan de Landbouwhogeschool, Wageningen.

Ir. H. Vredeling, hoofd van de wetenschappelijke afdeling van de Algemene Nederlandse Agrarische Bedrijfsbond, Huis ter Heide.

Als secretaris is aan deze commissie toegevoegd de heer C. Bos, plv. hoofd van de afdeling Algemeen Economisch Onderzoek.

Vaste Commissie voor de afdeling Streekonderzoek

Prof. dr. E. W. Hofstee, hoogleraar aan de Landbouwhogeschool, Wageningen (voorzitter).

¹ Samenstelling op 31 december 1962.

Drs. M. J. A. Camps, secretaris van de hoofdafdeling Tuinbouw van het Landbouwschap, Rijswijk.

Ir. P. J. van den Eijnden, agrarisch-sociale voorlichter van de N.C.A.B., Utrecht.

Prof. dr. J. P. Kruijt, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit, Bilthoven.

Prof. dr. G. Kuiper Hzn., directeur van het Sociologisch Instituut van het Convent van Christelijke Sociale Organisaties, Amsterdam.

K. Oosterhuis, lid van de hoofdafdeling Sociale Zaken van het Landbouwschap, Haren (Gr.).

Dr. ir. W. M. Otto, inspecteur bij de Cultuurtechnische Dienst, Utrecht.

Ir. J. M. A. Penders, directeur Algemene Voorlichtingszaken van het Ministerie van Landbouw en Visserij, 's-Gravenhage.

Drs. A. Peters, agrarisch-sociale voorlichter van de K.N.B.T.B., Voor- schoten.

Drs. C. D. Scheer, hoofd van de afdeling Ontwikkelingsvraagstukken van de Directie van de Tuinbouw, 's-Gravenhage.

Prof. C. W. Visser, hoogleraar aan de Landbouwhogeschool, Wageningen.

Ir. A. J. de Wildt, consulent voor de Districtsvoorzieningen in de Landbouw van het Ministerie van Sociale Zaken, 's-Gravenhage.

Mr. N. M. Zijp, secretaris van de Commissie Grondgebruik van het Landbouwschap, 's-Gravenhage.

Als secretaris is aan deze commissie toegevoegd dr. M. A. J. Visser, hoofd van de afdeling Streekonderzoek.

Vaste Commissie voor de afdeling Bedrijfseconomisch Onderzoek in de Landbouw

Ir. H. T. Tjallema, directeur van de Akker- en Weidebouw, 's-Gravenhage (voorzitter).

Jac. Blom, Schoorl.

Ir. A. H. Crijns, hoofdingenieur-directeur voor de provincie Noordbrabant van het Ministerie van Landbouw en Visserij, Tilburg.

Ir. P. Hoogschagen, ingenieur bij de Directie Veeteelt en Zuivel, 's-Gravenhage.

Ir. C. M. Hupkes, hoofd van de afdeling Algemene Vraagstukken van het Proefstation voor de Akker- en Weidebouw, Oosterbeek.

Drs. K. C. van Kempen, landbouwer, Achthuizen.

Drs. A. R. van Nes, directeur van de Economische Akkerbouw-, Veehouderij-, Zuivel- en Tuinbouwaangelegenheden van de Directie van de Voedselvoorziening, 's-Gravenhage.

Dr. ir. W. M. Otto, inspecteur bij de Cultuurtechnische Dienst, Utrecht.

S. van der Ploeg, voorzitter van de Algemene Nederlandse Agrarische Bedrijfsbond, Utrecht.

Prof. dr. ir. J. F. van Riemsdijk, hoogleraar aan de Landbouwhogeschool, Bennekom.

Dr. N. Slot, wetenschappelijk medewerker aan de Economische Afdeling van het Landbouwschap, Leidschendam.

Ir. J. G. Veldink, lector aan de Landbouwhogeschool, Bennekom.

Drs. B. Veltman, medewerker van de C.B.T.B. voor bedrijfseconomische boekhoudingen, Bennekom.

E. H. Waalkens, landbouwer, Niewolda.

Als secretaris is aan deze commissie toegevoegd ir. H. Dijkstra, hoofd van de afdeling Bedrijfseconomisch Onderzoek in de Landbouw.

Vaste Commissie voor de afdeling Tuinbouw

Dr. ir. G. de Bakker, algemeen directeur voor Landbouwvoorlichting en Onderzoek, 's-Gravenhage (voorzitter).

D. J. A. M. van Arcken, voorzitter van het Produktschap voor Groenten en Fruit, 's-Gravenhage.

Drs. M. J. A. Camps, secretaris van de hoofdafdeling Tuinbouw van het Landbouwschap, 's-Gravenhage.

L. A. Elferink, bestuurslid van de Ned. Katholieke Landarbeidersbond „St.-Deusdedit”, Haarlem.

P. Eveleens Czn., bloemenkweker, Aalsmeer.

D. J. Kardux, fruitteler, Steenbergen.

Dr. W. H. Kemmers, financieel directeur van het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen in Nederland, Naaldwijk.

Prof. dr. ir. J. F. van Riemsdijk, hoogleraar aan de Landbouwhogeschool, Bennekom.

Ir. W. van Soest, rijkstuinbouwconsulent, Naaldwijk.

H. van de Venne, directeur Boekhoudbureau van de L.L.T.B., Herten.

Dr. A. J. Verhage, voorzitter van het Produktschap voor Siergewassen, Wassenaar.

Als secretaris is aan deze commissie toegevoegd drs. R. Rijnveld, hoofd van de afdeling Tuinbouw.

Vaste Commissie voor de afdeling Visserij

(De eerstgenoemde zeven leden vormen tezamen de z.g. Kleine Vaste Commissie).

F. N. Glavimans, directeur van de Accountantsdienst, 's-Gravenhage (voorzitter).

J. H. Bal, oesterkweker, Tholen.

A. de Boon, secretaris van de Centrale van Zeevarenden ter Koopvaardij en Visserij, Rotterdam.

R. Brands, voorzitter Nederlandse Visserbond, Urk.

N. Haasnoot, reder, Katwijk aan Zee.

Ir. G. J. Lienesch, directeur der Visserijen, 's-Gravenhage.

†Y. A. Zandstra, directeur van de Economische Visserij-aangelegenheden van de Directie van de Voedselvoorziening, 's-Gravenhage.

Dr. A. H. A. Boelmans Kranenburg, secretaris van de Stichting van de Nederlandse Visserij, Scheveningen.

P. Broeksma, Christelijke Bedrijfsgroepen Centrale in Nederland, Utrecht.

Ir. H. H. Buss, voorzitter van de Redersvereniging Nederlandse Haringvisserij, Scheveningen.

Ir. J. D. Dorst, voorzitter van het Bestuur der Visserijen op de Zeeuwse Stromen, Middelburg.

Drs. D. J. van Dijk, voorzitter van het Produktschap voor Vis en Visprodukten, 's-Gravenhage.

T. de Haas, voorzitter van de Vereniging van Schipper-eigenaren, Katwijk aan Zee.

Mr. J. H. Kiewiet de Jonge, voorzitter van de Stichting van de Nederlandse Visserij, Scheveningen.

Prof. dr. P. Korringa, directeur van het Rijksinstituut voor Visserijonderzoek, IJmuiden.

A. L. S. Lockefeer, voorzitter van het Visserij-schap, 's-Gravenhage.

Drs. M. C. P. Stapelkamp, secretaris van het Visserij-schap, 's-Gravenhage.

J. Voetelink, voorzitter van de Combinatie van IJsselmeervissers en van de Hoofdafdeling Zoetwatervisserij van de Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij, Steenwijk.

J. G. de Wit, inspecteur der Visserijen, 's-Gravenhage.

Als secretaris is aan deze commissie toegevoegd drs. A. G. U. Hildebrandt, hoofd van de afdeling Visserij.

Vaste Commissie voor de Bosbouw

Ir. H. W. Schenkenberg van Mierop, directeur van het Staatsbosbeheer, Zeist (voorzitter).

Prof. dr. J. H. Becking, oud-hoogleraar aan de Landbouwhogeschool, Wageningen.

H. J. de Boer, functionaris bij de Algemene Nederlandse Agrarische Bedrijfsbond, De Bilt.

Mr. S. J. Halbertsma, secretaris van het Bos-schap, 's-Gravenhage.

Drs. G. H. E. Hilken, economisch adviseur van de Ned. Katholieke Landarbeidersbond „St.-Deusdedit”, IJmuiden.

Ir. J. W. Hudig, voorzitter Vereniging van Nederlandse Boseigenaren, Arnhem.

Ir. G. Memelink, hoofdinspecteur van de Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij, Arnhem.

Ir. E. Reinders, opperhoutvester van H. M. Koningin Juliana, Apeldoorn.

Als secretaris is aan deze commissie toegevoegd de heer C. Bos, plv. hoofd van de afdeling Algemeen Economisch Onderzoek.

Vertegenwoordiging in commissies van andere instellingen

Directie en Secretariaat

Prof. dr. A. Kraal was lid van

1. Studiecommissie voor de kostprijzen van de Nederlands-Belgisch-Luxemburgse Douane-unie.
2. Werkgroep ter nadere uitwerking van de uitgangspunten voor de kostprijsberekeningen ten behoeve van het prijsbeleid in de landbouw (voorzitter).
3. Directeurencommissie t.b.v. de C.R. Waiboerhoeve (proefboerderij Millingen - T.N.O.).
4. Centrale plancommissie van het Ministerie van Economische Zaken.
5. Studiecommissie prijsniveau voedergranen (adviserend lid).

Dr. A. Maris was lid van

- 1a. Commissie welzijn ten plattelande (adviserend lid).
- b. Werkgroep sociologisch onderzoek van de Commissie welzijn ten plattelande.
2. Commissie ter bestudering van de ruimtelijke ordening in de landbouw (adviserend lid).
3. „Commissie planologie” van het Landbouwschap (adviserend lid).
4. Commissie voor het onderzoek naar de structuur- en ontwikkelingsmogelijkheden van acht gemeenten in de „Kleibouwstreek” van Friesland (adviserend lid).
5. Werkgroep ontwikkeling van de produktiviteit en van de inkomenssituatie op gezinsbedrijven in de lid-staten van de E.E.G.
6. Commissie van advies ad hoc inzake het agrarisch-sociologisch en plattelandssociologisch onderzoek.

J. R. van Beek was lid van

1. E.E.G.-werkgroep ter bestudering van de relaties tussen de prijzen van produktiemiddelen en van landbouwprodukten op bedrijven.

2. Redactiecommissie voor het Verslag over de Landbouw van het Ministerie van Landbouw en Visserij.
3. „Werkgroep landbouwprijzen” van de Europese Commissie van de I.F.A.P.

Afdeling Algemeen Economisch Onderzoek

C. Bos was lid van

1. Landelijke adviescommissie voor bedrijfseconomische analyse.
2. „Studiegroep kastypen” van de Hoofdcommissie groenteteeltvraagstukken.
3. Commissie werkmethodeverbetering bloembollenbedrijven (administratie en calculatie).

Drs. G. Greidanus had zitting in

„Examencommissie voor het examen boekhouden en bedrijfsleer” van de Stichting Examens van de georganiseerde Landbouw (secretaris).

Dr. ir. J. Mol was lid van

1. Commissie regeling Nederlandse Landbouwweken (adviserend lid).
2. E.E.G.-werkgroep voor de bestudering van de bruikbaarheid van typebedrijven t.b.v. het onderzoek in de landbouw.

Drs. N. Tiemstra was lid van

Contactgroep zuivel van de Permanente Landbouwmanifestatie.

Afdeling Streekonderzoek

Ir. A. L. G. M. Bauwens was lid van

1. Provinciale landbouwwaad (adviserend lid en waarnemend secretaris).
2. „Commissie sociaal-economisch onderzoek Noordbrabant” (secretaris) en „Werkcommissie kapitaalonderzoek”, beide ingesteld door het Provinciale Onderzoekcentrum voor de Land- en Tuinbouw in Noordbrabant.
3. „Commissie grondgebruik” van de Gewestelijke Raad van het Landbouwschap voor de provincie Noordbrabant (adviserend lid).
4. Werkgroep agrarisch plan West-Brabant (secretaris).

5. Streekcommissie voor de landbouw in de Kempen (adviserend lid).
6. Agrarische adviescommissie voor de gemeente Zundert.

Ir. K. M. Dekker was lid van

1. Commissie voor het agrarisch-economische en -sociale onderzoek van het Provinciale Onderzoekcentrum voor de Landbouw in Friesland (adviserend lid).
2. Drie werkgroepen van de Commissie realisatie agrarisch welvaartsplan Friesland, ingesteld door Gedeputeerde Staten van Friesland (adviserend lid).
3. Raad van afgevaardigden van de Provinciale Jeugdraad Friesland (adviserend lid).

Ir. W. G. de Haan was lid van

1. „Sectie Welvaart” (secretaris) en van drie werkgroepen (secretaris-rapporteur) van het agrarische plan voor Noordholland.
2. „Commissie grondgebruik” van de Gewestelijke Raad van het Landbouwschap voor de provincie Noordholland.
3. „Commissie grondgebruik” van de Gewestelijke Raad van het Landbouwschap voor de provincie Zuidholland (adviserend lid).
4. Agrarisch-sociale commissie van de Stichting Landbouwbelangen Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (adviserend lid).

Drs. P. J. van Knippenbergh was lid van

1. Werkgroep economisch-sociografisch onderzoek in de landbouw van de Commissie voor de Agrarische belangen in Limburg.
2. Vier werkgroepen, ingesteld ten behoeve van de agrarische welvaartsstudie Limburg (secretaris-rapporteur).

B. H. Perdok was lid van

Commissie toetreding jeugdige landarbeiders.

N. F. Spaan was lid van

1. Commissie jeugdzorg Noordholland.
2. Commissariaat voor maatschappelijk en cultureel werk in Noordholland.

Drs. J. A. Q. Steenweg was lid van

Commissie sociale structuur en de werkcommissie landbouwtechniek van de Landbouwcommissie Utrecht.

Drs. L. Tjoonk was adviserend lid van

Werkcommissie agrarisch-sociologisch en -sociografisch onderzoek van de Stichting Onderzoekcentrum voor de Landbouw in Drenthe.

Ir. E. Tonkens was lid van

1. Landbouwcommissie Gelderland, ingesteld door Gedeputeerde Staten van Gelderland.
2. Zeven werkgroepen van het agrarisch welvaartsplan voor Gelderland (secretaris-rapporteur van zes werkgroepen, lid-rapporteur van een werkgroep).
3. Commissie grondgebruik van de Gewestelijke Raad van het Landbouwschap in de provincie Gelderland (adviserend lid).
4. Commissie ad hoc voor het landbouwonderwijs, ingesteld door de Gelderse Maatschappij van Landbouw.

Ir. S. van Veen was lid van

1. Werkcommissie tuinbouw van het agrarische plan voor Noordholland.
2. Werkcommissie tuinbouw van het agrarische welvaartsplan voor Gelderland.

Dr. M. A. J. Visser was lid van

1. Commissie welzijn ten plattelande (adviserend lid).
2. „Subcommissie voor de land- en tuinbouw” van de Commissie voor de landbouw- en voedselvoorzieningsstatistiek.
3. Contactgroep arbeidskrachtentelling in de landbouw.
4. Commissie Bedrijfstypologie in de land- en tuinbouw.
5. Centrale commissie en de „Sectie welzijn” van het agrarische plan voor Noordholland.
6. Werkgroep Noordhollands Noorden.
7. Commissie voor de sociaalwetenschappelijke vraagstukken van de Provinciale Planologische Dienst van Noordholland.
8. „Werkcommissie agrarisch-sociologisch en -sociografisch onderzoek” van de Stichting Onderzoekcentrum voor de Landbouw in Drenthe (adviserend lid).
9. „Commissie sociaal-economisch onderzoek Noordbrabant”, ingesteld door het Provinciale Onderzoekcentrum voor de Land- en Tuinbouw in Noordbrabant (adviserend lid).

10. Coördinatiecommissie voor het sociaal-economisch onderzoek in de provincie Zeeland.
11. Commissie voor het agrarisch-economisch en -sociaal onderzoek van het Provinciale Onderzoekcentrum voor de landbouw in Friesland.
12. „Studiecommissie voor sociale aangelegenheden”, ingesteld door het Provinciaal Bestuur van Zuidholland.
13. „Subcommissie Grootslag” van de Streekplancommissie Westfriesland.
14. Commissie planologisch advies voor Noord-Groningen.
15. Agrarisch-sociale commissie van de Stichting Landbouwbelangen Alblasserwaard-Vijfheerenlanden.

Afdeling Bedrijfseconomisch Onderzoek Landbouw

R. Andringa was lid van

1. Contactgroep bodemgeschiktheidsclassificatie.
2. Werkgroep bodemgeschiktheidsclassificatie.

Drs. F. H. Born was lid van

1. Commissie arbeidsonderzoek Stichting Provinciaal Onderzoekcentrum Noordbrabant.
2. „Studiegroep gemengde zandbedrijven” van de Commissie nieuwe bedrijfssystemen.

Ir. H. Dijkstra was lid van

1. „Studiecommissie voor de kostprijzen” van de Nederlands-Belgisch-Luxemburgse Douane-unie.
2. Commissie voor de bepaling van de te reserveren bedragen voor de gevolgen van de monopolieheffingen.
3. Werkgroep ter nadere uitwerking van de uitgangspunten voor de kostprijsberekeningen ten behoeve van het prijsbeleid in de landbouw.
4. „Bedrijfscommissie veehouderij” van de Hollandse Maatschappij van Landbouw.
5. „Commissie bedrijfsgebouwen” van het Landbouwschap.

Ir. A. Eriks was lid van

1. Commissie voor stikstofproefbedrijven.
2. „Studiegroep melkveehouderij” van de commissie nieuwe bedrijfssystemen in de landbouw.

J. Hoornweg was lid van

1. Commissie voor de bepaling van de te reserveren bedragen voor de gevolgen van de egalisatieheffingen.
2. Werkgroep ter nadere uitwerking van de uitgangspunten voor de kostprijsberekeningen ten behoeve van het prijsbeleid in de landbouw.

Drs. J. A. Kuperus was lid van

1. Landelijke adviescommissie voor bedrijfseconomische analyse.
2. Contactgroep onderzoek en voorlichting voor loonwerk en werktuigencoöperaties.
3. Examencommissie specialistencursus voor bedrijfseconomie.
4. E.E.G.-werkgroep proefneming landbouwbedrijfsformulier.

J. v. d. Lely was lid van

Contactgroep onderzoek en voorlichting voor loonwerk en werktuigencoöperaties.

Drs. J. de Veer was lid van

1. Commissie van advies voor de exploitatie van boerderijen in eigen beheer van door de Staat in de Wieringermeer en de Noordoostpolder in eigen beheer genomen bedrijven.
2. „Studiegroep akkerbouw” van de Commissie nieuwe bedrijfssystemen in de landbouw.
3. Studiecommissie prijsniveau voedergranen (adviserend lid).
4. Werkgroep ontwikkeling produktiviteit in de landbouw van de Europese Economische Gemeenschap.

Ir. C. A. S. Zwetsloot was lid van

„Studiegroep pluimveehouderij” van de Commissie nieuwe bedrijfssystemen in de landbouw.

Afdeling Tuinbouw

J. van der Does was lid van

„Studiegroep kastypen” van de Hoofdcommissie groenteteeltvraagstukken.

G. Koppert was lid van

Werkgroep bedrijfseconomische analyse van de drie Hollandse landbouworganisaties.

Ir. D. Meijard was lid van

Werkgroep van de Hoofdcommissie groenteteeltvraagstukken, belast met de bestudering van het vraagstuk van de extensieve groenteteelt in de open grond.

P. A. Spoor was lid van

1. „Studiegroep nachtvorst”.
2. Werkgroep „Produktieprognose fruitteelt”.
3. Adviescommissie „Fruитеelt” van de Tuinbouwgids.

Ir. A. de Zeeuw was lid van

1. „Subcommissie Tuinbouw” van de Commissie voor de landbouw- en voedselvoorzieningsstatistiek.
2. Werkgroep „Centraal warmtebedrijf” van het Ministerie van Landbouw en Visserij.
3. Hoofdcommissie groente- en fruitteeltvraagstukken.
4. Werkgroep van de Hoofdcommissie groenteteeltvraagstukken, belast met de bestudering van het vraagstuk van de extensieve groenteteelt in de open grond.
5. Secretaris van de „Committee for Horticultural Economics” van de International Society for Horticultural Science.

Afdeling Visserij

Drs. A. G. U. Hildebrandt was lid van

1. College voor de visserijen.
2. Organisatiecommissie T.N.O. voor de visserijen.
3. Commissie ontwikkeling zeevisserij.
4. Commissie ter bestudering van de arbeidsomstandigheden en arbeidsvoorwaarden van de werknemers in de visserij.
5. Commissie vakopleiding voor de visserij.
6. Adviescommissie voor onderwijsaangelegenheden van de redersvereniging Scheveningen.
7. Werkgroep middenstandsonderzoek Zeeland.
8. Studiecommissie coöperatie in de visserij.

Afdeling Statistiek

Prof. dr. ir. G. Hamming was lid van

1. „Contactgroep landbouwprijzen”, ingesteld door de Minister van Landbouw en Visserij.

2. „Werkgroep Steekproefproblemen” van de Europese Economische Gemeenschap (rapporteur).

F. J. P. Kalfsterman was lid van

1. „Contactgroep landbouwprijzen”, ingesteld door de Minister van Landbouw en Visserij.
2. Werkgroep documentatie waterschapsfinanciën en -lasten.
3. „Sectie prijzen” van de Landbouw-Statistische Raad van de Europese Economische Gemeenschap.
4. Commissie ad hoc betreffende voorlichting over landbouwstatistieken.

Publikaties verschenen in het jaar 1962

In de loop van 1962 is een nieuwe indeling van de publikaties in reeksen van kracht geworden.

De reeksen „rapporten”, „nota's”, „bedrijfseconomische mededelingen”, „het tuinbouwbedrijf in cijfers”, „reeks korte publikaties”, „overzichten” en „jaarstatistieken van de verbruikersprijzen, telersprijzen en marktprijzen” zijn vervallen. De publikaties worden thans ondergebracht in de volgende reeksen: „verslagen”, „studies” en „overdrukken”.

A. Rapporten, Nota's enz.

Afdeling Algemeen Economisch onderzoek

- Rapport No. 390 De economische betekenis van de varkenshouderij, een toepassing van de input-output-analyse (prijs f 3,-).

Afdeling Streekonderzoek

- * Rapport No. 383 Hardenberg-Oost. Een onderzoek naar de huidige en de te verwachten bedrijfsgruottestructuur in het ruilverkavelingsgebied.
- Rapport No. 384 Een bedrijfsvergelijkend streekonderzoek op de zandgronden (prijs f 5,50).
- ** Rapport No. 385 Bedrijfsopvolging en wisseling in het gebruik van de grond, 1956-1959.
- * Rapport No. 394 De achtergronden van het aankoopbeleid van de Stichting Beheer Landbouwgronden in het saneringsgebied Noordwolde.

* Niet voor publikatie vrijgegeven.

** Uitverkocht.

- Rapport No. 395 Ontwikkeling van het aantal sierteeltbedrijven in het centrum Aalsmeer (prijs f 4,-).
- Rapport No. 396 De bosarbeiders in Nederland (prijs f 6,50).
- * Rapport No. 406 De Vossebelt. Een onderzoek naar het grondgebruik en de woonsituatie in een oud verveningsgebied in de gemeente Dalen (Drenthe).
- * Verslag No. 2 Reutum - Agelersch. Een sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in Twenthe.
- * Nota No. 161 Sociaal-economische schets van de ruilverkaveling Canisvliet in Oostelijk Zeeuwsch-Vlaanderen.
- * Nota No. 162 Rekken, sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied in de Noordelijke Achterhoek.
- Nota No. 164 Sociaal en economisch onderzoek in de Franse landbouw (prijs f 4,-).
- * Nota No. 165 Astense AA. Basisgegevens voor een sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied in de Brabantse Peel.
- * Nota No. 167 Het Geestmerambacht. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied.
- * Nota No. 177 Zieuwent-Harreveld. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied.
- * Nota No. 178 De Leygraaf. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied in de Meierij van 's-Hertogenbosch.

Publikaties, met medewerking van het L.E.I. tot stand gekomen en uitgegeven door andere instellingen

(de instellingen waardoor de publikaties werden uitgegeven zijn tussen haakjes vermeld)

Rapport toetreding jeugdige landarbeiders.
Samengesteld door een ambtelijke werkgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van:

* Niet voor publikatie.

de hoofdafdeling Sociale Zaken van het Landbouwschap
de Directie voor de Arbeidsvoorziening
de afdeling Streekonderzoek van het Landbouweconomisch Instituut
(Ministerie van Sociale Zaken)

De tuinbouw in IJsselmuiden
Deel A. Structuur en ontwikkelingspatroon
Deel B. Financieringsmogelijkheden
(E.T.I.-Overijssel)

Agrarisch Welzijnsplan voor Gelderland:

Publikatie No. 6: basisplan, aspecten van het levensniveau in Gelderse plattelandsgemeenten

Publikatie No. 7: basisplan, aspecten van de maatschappelijke positie der agrarische bevolking

Publikatie No. 8: basisplan, de structuur van het grondgebruik
(Gedeputeerde Staten van Gelderland)

De landbouw in de Kempen (rapport No. 4 van de Welvaartsstichting Kemperland).

Afdeling Bedrijfseconomisch Onderzoek Landbouw

Rapport No. 392 Kosten en opbrengsten per bedrijf en per produkt in de Friese Kleibouwstreek, voorcalculatie 1961/62 (prijs f 5,-).

** Rapport No. 397 Kostprijzen van consumptieëieren, voorcalculatie 1961/62.

** Rapport No. 400 Kostprijzen van varkensvlees, voorcalculatie 1962.

** Rapport No. 403 Bedrijfsresultaat en opbrengst van de grond van verschillende groepen L.E.I.-bedrijven.

Rapport No. 405 Eigenaarslasten voor enkele groepen L.E.I.-bedrijven (prijs f 3,-).

Verslag No. 5 De rentabiliteit van weidebedrijven, voorcalculatie 1962/63 (prijs f 4,50).

** Uitverkocht.

- Verslag No. 6 Rentabiliteit van de gemengde bedrijven op zandgrond, voorcalculatie 1962/63 (prijs f 4,50).
- Nota No. 163 Een bedrijfsplan voor een gemengd bedrijf op de Noordbrabantse zandgronden (prijs f 3,50).
- Nota No. 166 Ontwikkeling der fysieke opbrengsten van gewassen op zandgronden (prijs f 3,-).
- B.E.M. No. 41 Statistisch overzicht 1960/61 van de uitkomsten van landbouwbedrijven (prijs f 4,-).
- ** B.E.M. No. 42 De toekomstige economische mogelijkheden voor akkerbouwbedrijven van verschillende grootte bij verschillende zwaarten van de grond in de IJssel-meerpolders.
- B.E.M. No. 43 Arbeidsbezetting, bedrijfsoppervlakte, veebezetting en bedrijfsinkomen op de veenweidebedrijven in Friesland (prijs f 7,50).
- B.E.M. No. 44 Een factoranalytisch onderzoek naar de rundveehouderij op gemengde bedrijven (prijs f 6,-).
- B.E.M. No. 45 Beschikbare hoeveelheid gras en melkproduktie in de weideperiode (prijs f 2,-).
- B.E.M. No. 46 Programmering voor een gemengd bedrijf (een illustratie van de mogelijkheden van lineaire programmering) (prijs f 4,50).
- B.E.M. No. 47 De melkveehouderij in de Verenigde Staten (prijs f 4,-).
- B.E.M. No. 48 Coöperatieve of zelfstandige berekening (prijs f 6,-).
- Reeks korte Bedrijfseconomische aspecten van pluimveebedrij-
publikaties No. 16 ven met variërende aantallen kippen (prijs f 1,-).
- Inlichting No. 76 Kostprijs van consumptieëieren (prijs f 1,50).
- Inlichting No. 77 Kosten van grond en gebouwen in enkele Europese landen (prijs f 1,50).
- Overdruk No. 1 Is de teelt van suikerbieten in Noordelijk-Groningen beter rendabel te maken? (prijs f 1,-).

** Uitverkocht.

		<i>Aantal</i>
* Overzichten van kengetallen van groepen bedrijven	Rentabiliteit akkerbouwbedrijven boekjaren 1960/61 en 1961/62	: 17
	Rentabiliteit weidebedrijven boekjaren 1960/61 en 1961/62	: 22
	Rentabiliteit gemengde bedrijven boekjaren 1960/61 en 1961/62	: 48
	Rentabiliteit pluimveebedrijven	: 16
	Tijdschrijving op akkerbouw- en weidebedrijven	: 10
	Rentabiliteit varkensbedrijven	: 103
	Rentabiliteit bedrijven met slachtkuikens	: 7

Afdeling Tuinbouw

- Rapport No. 386 Bedrijfsuitkomsten van de tuinbouw over 1959 (prijs f 4,50).
- Rapport No. 387 Onderzoek naar de kostprijzen van Amerikaanse anjers in het bloemencentrum Aalsmeer en in het gemengde Westlandse bedrijf, prijspeil 1961 (prijs f 4,-).
- Rapport No. 388 Rentabiliteit van de tuinbouw in het Zuidhollands Glasdistrict, voorlopige berekening 1961 (prijs f 2,50).
- Rapport No. 389 Rentabiliteit van de tuinbouw in het gebied Venlo-Blerick-Tegelen, voorlopige berekening 1961 (prijs f 1,50).
- Rapport No. 393 Onderzoek naar de kostprijzen van komkommers (ras „Spotvrije”) en kropsla (herfstteelt) in een verwarmd warenhuis, prijspeil 1961 (prijs f 5,-).
- Rapport No. 398 Rentabiliteit van de groenteteelt op het eiland IJsselmonde, voorlopige berekening 1961 (prijs f 2,-).
- Rapport No. 399 Onderzoek naar de kostprijzen van krokusknollen in Westfriesland en Anna-Paulowna e.o., jaar 1962 (prijs f 2,50).
- ** Rapport No. 401 De rentabiliteit van de bloemeteelt te Aalsmeer, voorlopige berekening 1961.

* Niet voor publikatie.

** Uitverkocht.

**** Rapport No. 402** Kostprijzen van bloembollen in de zuidelijke Bloembollenstreek, Westfriesland en Anna-Paulowna/Breezand, jaar 1962.

**** Rapport No. 404** Rentabiliteit van het kwekersbedrijf in de Bloembollenstreek en Anna-Paulowna/Breezand, voorlopige berekening 1961.

Verslag No. 1 Rentabiliteit van de tuinbouw in het Geestmerambacht en het Grootslag, voorlopige berekening 1961/62 (prijs f 2,50).

Verslag No. 3 Rentabiliteit van de boomkwekerij in Boskoop e.o., voorlopige cijfers 1961/62, definitieve cijfers 1960/61 (prijs f 1,50).

**** Het tuinbouwbedrijf in cijfers, No. 6** Kleinfruit.

Het tuinbouwbedrijf in cijfers, No. 7 Kosten en resultaten van berekening tegen nachtvorstschade op een fruitbedrijf (prijs f 2,50).

Het tuinbouwbedrijf in cijfers, No. 8 De witlofteelt (prijs f 5,-).

****Overzicht No. 214** Onderzoek naar de kwantitatieve opbrengsten van tulpebollen in de Bollenstreek en Anna-Paulowna/Breezand, teeltjaar 1960-1961.

****Overzicht No. 215** Onderzoek naar de kwantitatieve opbrengsten van tulpebollen in Westfriesland, teeltjaar 1960-1961.

Overzicht No. 216 Onderzoek naar de kwantitatieve opbrengsten van narcisbollen in de Bollenstreek en Anna-Paulowna/Breezand, teeltjaar 1960-1961 (prijs f 2,-).

****Overzicht No. 219** Onderzoek naar de kwantitatieve opbrengsten van irisbollen in Westfriesland en Breezand, teeltjaar 1960-1961.

Overzicht No. 220 Onderzoek naar de kwantitatieve opbrengsten van krokussen in Westfriesland en Breezand. Teeltjaar 1960-1961 (prijs f 2,50).

**** Uitverkocht.**

Overzicht No. 225 Onderzoek naar de kwantitatieve opbrengsten van gladiolen in Westfriesland, teeltjaar 1961 (prijs f 1,50).

		<i>Aantal</i>
* Overzichten van tuinbouw- administraties	Resultaten fruitteeltbedrijven boekjaar 1960/61	: 9
	Resultaten groenteteeltbedrijven boekjaren 1960/61 en 1961/62	: 12
	Resultaten bloembollenbedrijven boekjaar 1960/61	: 2

Afdeling Visserij

** Rapport No. 391 Visserij in cijfers 1961.

Afdeling Statistiek

Verslag No. 4 Statistiek van de telersprijzen van akkerbouwprodukten, oogst 1961 (jaaroverzicht, prijs f 2,50).

Een maandelijks overzicht van de telersprijzen is verkrijgbaar tegen een abonnementsprijs van f 3,- per jaargang (aug. t/m april). Houders van een abonnement ontvangen het jaaroverzicht gratis.

Statistiek van de verbruikersprijzen.

Verschijnt maandelijks.

(f 3,50 per jaargang, augustus t/m juli + jaaroverzicht).

Statistiek van de marktprijzen van rundvee, varkens, paarden en wolven
en

Statistiek van de producentenprijzen van eieren en slachtpluimvee.

Verschijnt maandelijks.

(Prijs voor beide statistieken tezamen f 4,- per jaargang, januari t/m december + jaaroverzicht.)

De prijs van een abonnement op alle hierboven genoemde statistieken tezamen bedraagt f 8,- per jaargang, inclusief de jaaroverzichten.

* Niet voor publikatie.

** Uitverkocht.

Handels- en marktberichten.
Verschijnt wekelijks.
(Jaarabonnement f 10,-.)

Landbouwcijfers 1962-1963
(prijs f 4,-).

* Overzicht van prijzen en technische gegevens van
melkmachines, 1947-1961.

Secretariaat

Jaarverslag 1961 (gratis).

B. Artikelen

Directie en Secretariaat

Prof. dr. A. Kraal „Van arbeid naar kapitaal”, verschenen in „Land-
bouw Nu”, 1e jaargang, No. 1, 1962.

„Het L.E.I. en de belangen van de agrariërs”, ver-
schenen in „Jaarverslag 1961” van het Landbouw-
Economisch Instituut.

„Wat mag de „moderne” boer straks „economisch”
verwachten?”, verschenen in „Doelmatige Vee-
houderij”, No. 4, juli 1962.

„De landbouw in het economische leven van
Nederland”, verschenen in „Officieel Orgaan” van
de Koninklijke Nederlandse Zuivelbond F.N.Z.,
No. 40, 3 oktober 1962.

Dr. A. Maris „Generatieproblemen en arbeidsmobiliteit op het
gezinsbedrijf in de Europese landbouw”, versche-
nen in „Landbouwkundig Tijdschrift”, No. 14,
augustus 1962.

„The family farm and problems of succession and
changing man-power”, bijdrage voor een deskun-
digenbijeenkomst van de O.E.S.O. te Parijs op 17
mei 1962.

J. R. van Beek „Productiviteit en inkomen”, verschenen in „Land-
bouwkundig Tijdschrift”, No. 4, februari 1962.

* Niet voor publikatie.

Afdeling Algemeen Economisch Onderzoek

Dr. ir. J. Mol

„Een uitwerking van het cijfervoorbeeld van prof. Schouten over moderne prijs- en produktieer met behulp van simplexmethoden”, verschenen in „Maandschrift Economie”, maart 1962.

Afdeling Streekonderzoek

Ir. A. L. G. M.
Bauwens

„De positie van de landbouw in Noordbrabant”, verschenen in het septembernummer van „Hinterland”, Antwerpen.

„Overeenkomst en verschil in de ontwikkeling van de landbouw op de Belgische en Noordbrabantse zandgronden”, verschenen in „Noord-Brabant”, officieel orgaan van het E.T.I. voor Noordbrabant, 6e jaargang, No. 4, 1962.

„De Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom en het plattelandsbeleid in België”, verschenen in „Noord-Brabant”, officieel orgaan van het E.T.I. voor Noordbrabant, 6e jaargang, No. 5, 1962.

Ir. K. M. Dekker

„Bedrijfsgroottestructuur in Friesland”, verschenen in „Voorlichting en onderzoek in Noordelijk Friesland 1962”, 70e verslag van het Rijkslandbouwconsulentschap Leeuwarden.

Ir. W. G. de Haan

„De concentratie van de tuinbouw in Zuidholland”, verschenen in „E.T.I.-Kwartaalbericht”, Zuidholland 11e jaargang, No. 42.

† G. Strick

„Tien jaar ontwikkeling in het Lindegebied”, verschenen in „Landbouwvoorlichting” van juli 1962.

Ir. J. M. Veldhuis en
ir. J. Bos

„Onderzoek naar de te verwachten bedrijfsgroottestructuur”, verschenen in „Landbouwkundig Tijdschrift”, No. 6 van maart 1962.

Afdeling Bedrijfseconomisch Onderzoek Landbouw

Ir. H. Dijkstra

„Melkveehouderij in België”, verschenen in „Melk”, orgaan van de Coöp. Melkcentrale G.A., No. 6 van 14 juli 1962.

- J. Hoornweg „Hoe komt het L.E.I. tot de kostprijs van het ei”, verschenen in „De Pluimveeteelt” van 20 december 1962.
- J. van der Lely „Verschuivingen in de kostenstructuur”, verschenen in „Het Loonbedrijf” van februari 1962.
„Wat besteden de Nederlandse boeren aan loonwerk?”, verschenen in „Het Loonbedrijf” van december 1962.
- P. P. Wijk „Bietenprijs en eventueel bietenoverschot. Een weg naar een bietenprijs met minder korting op de garantieprijs”, verschenen in „De Landbode” van 7 september 1962.
„Is de teelt van suikerbieten in Noordelijk Groningen beter rendabel te maken?”, verschenen in „Mededelingen van het Instituut voor Rationele Suikerproductie”, No. 32-1-1962.
- Ir. C. A. S. Zwetsloot „Met meer kippen per bedrijf meer verdienen”, verschenen in „De Pluimveeteelt” van mei 1962.
„De bedrijfseconomische aspecten van pluimveebedrijven met variërende aantallen kippen”, verschenen in „Landbouwkundig Tijdschrift,” No. 12, van juni 1962.
- Afdeling Tuinbouw*
- A. Holkamp „Bedrijfsuitkomsten van de tuinbouw in de periode 1955 t/m 1960”, verschenen in „Tuinbouwgid 1963”.
- F. Kersbergen „De arbeidsbehoefte van gespecialiseerde fruitteeltbedrijven”, verschenen in „De Fruitteelt” van 1 september 1962.
- J. F. B. M. Schupper „De structuur van bedrijven met anjerteelt in Aalsmeer”, verschenen in „Vakblad voor de Bloemisterij”, van 29 juni 1962.
„De arbeidsfilms in de anjerteelt”, verschenen in „Tuinbouwgid 1963”.
- P. A. Spoor „De behoefte aan geldmiddelen voor een nieuw fruitteeltbedrijf”, verschenen in „Tuinbouwgid 1963”.

„De resultaten van berekening tegen nachtvorst-
schade”, verschenen in het kerstnummer 1962 van
„De Fruitteelt”.

Ir. A. de Zeeuw

„Kostenstijging, rationalisatie en rentabiliteit”, ver-
schenen in „Groenten en Fruit” van 15 maart 1962.

Afdeling Visserij

Drs. A. G. U.
Hildebrandt

„Van natuurbedrijf tot cultuurbedrijf”, verschenen
in het bulletin van de Handelskamer van het Ar-
rondissement Oostende, België, februari 1962.

„Klein- en middenbedrijf in de visserij”, verschenen
in „Klein- en middenbedrijf” van maart 1962.

„Economics of fisheries affecting government and
fishermen”, verschenen in „Fishing News Interna-
tional”, July 1962.